

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Навчально-науковий Інститут мистецтв
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та
реставрації

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

“СУЧАСНЕ МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ НАДВІРНЯНЩИНИ”

Виконала: студентка II курсу, групи ОМ (м) ом-21
спеціальності 023 Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація
Левченко Б.Я.

Керівник:
канд. мистецтвознавства, доцент
Кузенко П. Я.

Рецензенти:
канд. педагогічних наук, професор
Тимків Б. М.

Івано-Франківськ 2022 р.

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	5
РОЗДІЛ II. ТРАДИЦІЇ ОБРАЗОТВОРЧОГО І ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА НА ДВІРНЯНЩИНІ	13
2.1. Історія народних ремесел Надвірнянщини	13
2.2. Розвиток образотвочого мистецтва на території Надвірнянщини ХХ століття.....	21
РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО МИСТЕЦЬКОГО ЖИТТЯ НАДВІРНЯНЩИНІ.....	30
3.1. Розвиток сучасного образотворчого мистецтва Надвірнянщини	30
3.2. Розвиток сучасного декоративно-прикладного мистецтва краю	36
3.3. Творча діяльність художньої школи в м. Надвірна.....	41
3.4. Виставки та фестивалі Надвірнянщини.....	45
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Надвірнянщина – один із багатих на мистецьку творчість регіонів України. Він має багатовікову традицію народного та професійного мистецтва. Чимало визначних імен талановитих митців походять з цього регіону, а мистецькі твори з Надвірнянщини збагачують колекції багатьох музеїв України.

Активний і тривалий розвиток мистецтва на цих теренах знайшов продовження і в наш час. В кінці ХХ- початку ХХІ століття тут активно розвивається живопис, графіка, декоративно-прикладне мистецтво, розвивається мистецька освіта та інші напрями мистецького життя регіону. Проте відсутні наукові праці в яких ґрунтовно висвітлювалися би ці процеси. Тому актуальною постала проблема всебічного вивчення сучасного мистецького життя Надвірнянщини.

Мета – проаналізувати особливості сучасного культурно-мистецького життя Надвірнянщини, як важливої складової культури України.

Відповідно до мети визначено **основні завдання:**

- проаналізувати історіографію, джерела та методи дослідження;
- розглянути історію народних ремесел Надвірнянщини;
- визначити розвиток образотворчого мистецтва на території Надвірнянщини ХХ століття;
- розкрити розвиток сучасного образотворчого мистецтва Надвірнянщини;
- дослідити розвиток сучасного декоративно-прикладного мистецтва краю;
- розглянути творчу діяльність художньої школи в м.Надвірна;
- дослідити виставки та фестивалі Надвірнянщини періоду Незалежності України.

Об’єктом дослідження є культурно-мистецькі процеси Надвірнянщини.

Предметом дослідження є регіональні особливості та тенденції розвитку сучасного мистецького життя Надвірнянщини.

Територіальні межі дослідження охоплюють Надвірнянський район Івано-Франківської області.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Методи дослідження. Відповідно до поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження: опису – при зборі та первинній науковій обробці матеріалу; аналізу – для всебічного вивчення напрямів різних видів візуального мистецтва; історичний – для визначення основних етапів становлення та розвитку мистецтва Надвірнянщини; узагальнення – для створення цілісної картини мистецького життя Надвірнянщини досліджуваного періоду; системності – у розкритті творчої діяльності митців як складової національного українського мистецтва; порівняння – для зіставлення окремих соціокультурних явищ, у тому числі мистецьких з виявленням їх подібностей та відмінностей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що досліджено загальну картину розвитку сучасного мистецького життя Надвірнянщини; комплексно проаналізовано діяльність місцевих митців та педагогів які працювали в регіоні в кінці ХХ-початку ХХІ століття. До наукового обігу введено низку маловідомих творів місцевих митців.

Практичне значення наукової роботи полягає у тому, що матеріали та теоретичні положення роботи можуть бути використані в курсі лекцій з історії українського образотворчого мистецтва, а також для написання нового видання історії українського мистецтва, підготовки наукових каталогів, підручників і навчальних посібників, методичних розробок тощо.

Обсяг та структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків, що містять ілюстрації.

РОЗДІЛ І. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ

До вивчення мистецького життя Надвірнянщини зверталось багато науковців, письменників, журналістів. Вони описували в своїх публікаціях життя та творчий шлях митців, аналізували їхні роботи, висвітлювали культурні події та мистецькі процеси регіону. Дослідження з археології і декоративно-прикладного мистецтва в Галичині, зокрема Гуцульщини та Покуття, започаткували поляки: Гуго Коллонтай, Адам Чарноцький, Жегота Паулі, які в XVIII – на початку XIX століття звернули увагу на зразки розкопаних керамічних, металевих, кам'яних виробів, вишивку, гаптування і ткацтво. Серед перших дослідників і колекціонерів були й українці: Ісидор Шараневич, Антін Петрушевич, Юліан Целевич та інші.

Вагомий внесок у дослідження етнографії і народного мистецтва Гуцульщини зробив В. Шухевич: його праці ще недавно вважали раритетними. Учасниками й організаторами мистецьких виставок у кінці XIX – на початку XX століття стали такі визначні діячі української культури й освіти: І. Труш, О. Кульчицька, Д. Лукіянович, які відомі й публікаціями про їх успіх, навчання малюнку тощо. Після Другої світової війни дослідження народне мистецтво Гуцульщини досліджували працівники Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського в Києві, а особливо Львівського відділення (з 1991 року – Інститут народознавства НАН України) при Державному музеї етнографії та художнього промислу, де працювали визначні вчені: А. Будзан, Ю. Гошко, І. Гургула, Я. Запаско, Ю. Лащук, М. Моздир, О. Никорак, М. Станкевич, Р. Чугай – автори історико-етнографічного дослідження “Гуцульщина” Серед сучасних праць виділяється монографія В. Клапчука, в якій подано важливі відомості про розвиток домашніх промислів та ремесел гуцулів. Окремі аспекти теми висвітлювали також П. Арсенич, Я. Левкун, В. Манько, Е. Литвинець, І. Свйонтек, які мають значні наукові здобутки.

Історію, культуру і побут Надвірнянського краю вивчали В. Грабовецький, М. Максим'юк, С. Пушик, М. Домашевський, М. Небелюк, Я.

Закревська; продовжують досліджувати науковці і місцеві краєзнавці П. Сіреджук, М. Кугутяк, Б. Томенчук, В. Клапчук, В. Островський, Р. Гандзюк, М. Семкіяш, І. Янко, І. Кметюк, І. Бойко, Є. Луців та ін.

Однією з публікацій про культуру і мистецтво Надвірнянщини є стаття Михайла Максим'юка «Чари правдивого краю», де він зазначає, що попри всі лихоліття, ремесло та культура наших предків невпинно розвивалася. Оскільки рельєф Надвірнянського краю гірський, тут розвивались такі ремесла: різьба по дереву, ткацтво з овечої пряжі, килимарство, гончарство, бондарство[1].

Про мистецьке життя Надвірнянщини періоду ХХ століття згадують вчені у краєзнавчих виданнях цієї доби. У статті «Образи діячів історії та культури України в храмових стінописах східної Галичини першої третини ХХ ст. : мистецькі інтерпритації» автор Якимова О. 2012 року зазначає, що на території Західної України, зокрема Надвірнянщини склалась сприятлива умова для розвитку сакрального мистецтва. До нього належать вітраж, іконопис, і стінописи, якими прикрашали храми. Для українського народу церква споконвіку вважалась основою духовності [54].

Характерною рисою початку ХХ століття став синтез видів народного мистецтва: різьби на дереві, вишивки, розпису, що використовували у різних сферах діяльності професійні художники й архітектори. У 1920-х роках до розвитку мистецтва гуцулів долучився вчений-етнограф і фольклорист Володимир Гнатюк (1871–1926). Перебуваючи на Гуцульщині, він звернув увагу на прадавні елементи, оригінальність та різноманіття видів і жанрів народного мистецтва і зайнявся збором, вивченням та популяризацією народних пісень, переказів, легенд. Його стараннями, а також завдяки підтримці священника Юліана Герасимовича, адвоката Петра Рондяка та етнографа Володимира Гнатюка 13 вересня 1922 р. засновано спілку «Гуцульське мистецтво» (1922–1939), яка згуртувала митців, сприяла забезпеченню їх сировиною, допомагала у пошуку роботи. Члени спілки влаштовували виставки, займалися збутом і широко популяризували

гуцульські вироби в регіоні й за кордоном. Народне мистецтво і художні промисли Надвірнянщини мають глибокі корені та зберігають мистецькі традиції [3].

У 1895-1903 рр. перебував в етнографічній подорожі на Закарпатті, результатом якої стало видання його шеститомної праці «Етнографічні матеріали з Угорської Русі». Лемківські фольклорні матеріали, записані під час відвідин Гнатюком Пряшівщини в 1896 і 1899 роках, увійшли до перших трьох томів «Етнографічних матеріалів з Угорської Русі». Це переважно записи народної прози — чутки, казки, анекдоти, народні перекази та пісні. Особливо унікальний запис пісенного репертуару одного села (140 текстів) — Орябина.

Володимир Гнатюк був досвідченим збирачем і текстологом фольклорно-етнографічних матеріалів. Його науково досконалі тексти вирізнялися фактологічною достовірністю та високою текстовою культурою. Серед найширшого кола текстологічних питань, поставлених і вирішених Володимиром Гнатюком, були: атрибуція фольклорного твору, визначення його приналежності до народної традиції, принципи та засоби філологічної критики фольклорного тексту та його модифікації, явища контамінації у фольклорі, вихідна наукова основа фольклорного тексту, його паралелі та варіанти.

Також джерелами написання даної роботи стали «Прес-тур журналістів в Надвірнянському районі».

Так, у рамках проведення обласного прес-туру для представників засобів масової інформації області 1 червня 2013 року відбулася презентація Надвірнянського району.

На кордоні району, у селі Гвізд, журналістів зустрічали голова райдержадміністрації Юрій Касіячук та голова районної ради Василь Попович.

У рамках проведення обласного прес-туру для представників засобів масової інформації області 1 червня 2013 року відбулася

презентація Надвірнянського району. На кордоні району, у селі Гвізд, журналістів зустрічали голова райдержадміністрації Юрій Касіянчук та голова районної ради Василь Попович. Голова райдержадміністрації Юрій Касіянчук ознайомив журналістів з програмою презентації району. «Наша мета – показати туристичний потенціал нашого краю, промисловість, розвиток галузі освіти та культури, а також і підприємництва», – сказав очільник району [8]..

Розпочався тур відвідинами церкви Преображення Святого Духа УГКЦ, де о. Іван Гедзик провів молебень та поблагословив всіх присутніх, журналісти мали можливість оглянути церкву. Будівництво розпочалося 2002 року та 2 вересня 2012 року відбулося урочисте освячення церкви. Наступним пунктом прес-туру було найпотужніше бюджетоформуюче підприємство району: НГВУ «Надвірнанафтогаз», де люб'язно зустріли представників ЗМІ. Начальник підприємства Володимир Чуприна ознайомив з роботою НГВУ та водночас відбулась презентація громадського проекту Музею історії Надвірнянського нафтопромислового району. Працівники музею розповіли про передумови створення та перші організаційні кроки, формування експозиції та дослідницьку роботу. Гості побачили макети нафтових веж від 19 століття (нафтова шибба) до сьогоднішніх днів, триноги з механізмом ударного буріння, триноги з підймальним механізмом для видобутку нафти з колодязів та нафтової копанки.

Наступним об'єктом для відвідин журналістами став Прикарпатський військово-спортивний ліцей–інтернат, директор М. Мартинюк показав спальні кімнати, навчальні аудиторії, спортивний і медичний корпус та на кінець екскурсії відвідали актовий зал.

Надвірнянщина славиться своїм підприємством, торгівлею, розвитком соціальної інфраструктури, освітою, фізичною культурою і спортом, мистецтвом, тож для глибшого ознайомлення явно бракувало часу. В затишному залі готельно-ресторанного комплексу «Відпочинок» відбулося нагородження кращих журналістів області та району.

Нагородження відбулося за участі голови облдержадміністрації Михайла Вишиванюка та першого заступника голови обласної ради Олександра Левицького. Голова ОДА вручив почесні грамоти та подяки, медалі "За заслуги перед Прикарпаттям", грошові премії та почесні знаки журналістів. Зокрема почесною грамотою ОДА була нагороджена журналістка ТРК «Надвірна» Світлана Гаєвська, Володимир Борис – нагороджений грамотою спілки журналістів України.

Досвід музейної педагогіки Надвірнянщини висвітлювався на сторінках всеукраїнського видання «Історія України», обласного часопису «Краєзнавець Прикарпаття» [12], обласної газети «Галичина» [18] і районної газети «Народна воля» [22, с.46]. Знято відеофільм «Зберегти для нащадків», видано вісник «Пам'ятки історії та культури Надвірнянщини», альбом «Безцінні скарби нашого краю», буклети «Музеї Надвірнянщини» і «Шляхами видатних людей» [11].

Розвиток музеєзнавства та розбудова мережі краєзнавчих музеїв Надвірнянщини як центрів збереження історико-культурних цінностей, осередків духовності та засобу потужного впливу на молодь зумовлюється низкою законодавчо-нормативних актів. Серед них Закони України: «Про музеї та музейну справу» (1995 р.), «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.), «Про охорону археологічної спадщини» (2004 р.), «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» (2015 р.), «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» (2015 р.), «Про освіту» (2017 р.); Укази Президента України: «Про збереження та популяризацію гуцульської культури» (2009 р.), «Про стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки» (2015 р.); Положення про Музейний фонд України (2000 р.); Положення про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України (2014 р.); Концепція

реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016 р.); навчальна програма з історії для загальноосвітніх навчальних закладів (2017 р.).

Багато публікацій про мистецьке життя Надвірнянщини було видано в період державної незалежності України. Це монографії, журнали, альбоми, газетні публікації.

Одним із таких журналів є «Мистецька палітра Прикарпаття» [3]. В ньому зібрані колективи народної творчості, які є візитівкою та окрасою нашого краю. В Надвірнянському районі працює 32 такі колективи, які відомі як в Україні, так і за її межами.

У фотоальбомі «Надвірнянщина» 2017 року представлено фрагменти неповторних орнаментів та показано красу українських дівчат у вишитих строях вишивальниці Ольги Писарук [33]. Використано також світлини тих часів, коли вишиванка була незамінною, як у щоденному житті, так і на свята та урочисті події. Неможливо пройти повз прикраси, які носили наші предки, та їх відтворені зразки, як і прикраси з бісеру майстрині Лілії Кобелінець.

Також у цьому фотоальбомі описані відомі муніципальні колективи: оркестр народної музики «Аркан» (керівник – заслужений артист України С. Орел), естрадно – духовний оркестр (керівник – Б. Абрят), танцювальні колективи: народний аматорський ансамбль танцю «Горянка» (керівник О. Здольник), народний аматорський ансамбль танцю «Водограй» Палацу культури Надвірнянського коледжу (керівник – І. Микитин) та майстри народної творчості.

У ньому також йде мова про Надвірнянщину, яка відіграла важливу роль в історії героїчної визвольної боротьби краю та мистецтві. Серед культурних пам'яток аналізується живопис, графіка та декоративне мистецтво.

Багато інформації про художників Надвірні, їхні роботи, відкриття виставок, а також про діяльність та основні завдання Надвірнянської дитячої художньої школи зібрано в журналі «Надвірнянська дитяча художня

школа»2020, № 10.Також тут зібрані творчі досягнення, виставки робіт учнів. Художня школа вкладає вагомий внесок у творче життя міста [43].

Надвірнянщина – це унікальна територія з могутнім культурно-мистецьким і духовним потенціалом, де щороку відбувається ціла низка мистецьких подій та фестивалів.Одним із таких заходів був художній пленер на території замку Краснодвір. Монументальні споруди в різні часи викликали захоплення у людей, надихали художників і поетів. Прагнення створити шедевр відображалось в роботах майстрів, які вражали своєю красою. Цю подію описав у своїй статтіжурналіст та фотохудожник Роман Глодан. ГО «Надвірнянський туристично-інформаційний центр» у партнерстві з Надвірнянською художньою школою організували цей захід та провели благодійний мистецький аукціон. Під час аукціону було продано картини художників, а на виручені кошти буде можливість продовжити археологічні дослідження замку Краснодвір.

Ще однією статтею цього журналіста є «Золотоосіння палітра художників Надвірнянщини»(2021) [2]. В статті йдеться про професійне свято художника. Ініціатором його проведення став неординарний художник, скульптор – Юрій Боринець. У м. Надвірна у зоні відпочинку ім. Н. Яремчука було організовано художній пленер, де зібрались художники-аматори, які своєю самовідданою творчістю вносять вагомий внесок у художньо-мистецьку палітру району. Чудова осіння погода сприяла творчому натхненню художників, митці зображували неповторну красу нашого краю, зокрема, річку Бистрицю Надвірнянську, гору Городище , озера, архітектуру , пейзаж і мальовничість цієї прекрасної місцини. Кожний художник працював у притаманній йому техніці, кожна робота була унікальною. Так відбувся перший осінній пленер надвірнянських художників.

Для написання дипломної роботи також використовувалися електронні ресурси, зокрема сайти обласних організацій Національної спілки художників України, персональні сайти художників та сайти приватних галерей. Ці джерела в основному присвячені творчості сучасних художників.

Багато таких джерел наголошують зокрема на творчості митців Надвірнянщини та Івано-Франківської області. Ці джерела мали особливе значення при створенні ілюстративного дослідницького матеріалу.

Проаналізувавши велику кількість літератури, вітчизняної та зарубіжної, давньої та сучасної, можна зробити висновок, що мистецьке життя Надвір'янини цього періоду досліджувалося багатьма дослідниками. Вивчалось переважно декоративно-прикладне мистецтво. У своїх творах письменники та журналісти описували життєвий і творчий шлях митців цього краю. На даному етапі молоді дослідники активно продовжують вивчати культуру та мистецтво Надвірнянщини.

РОЗДІЛ II. ТРАДИЦІЇ ОБРАЗОТВОРЧОГО І ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА НАДВІРНЯНЩИНИ

2.1. Історія народних ремесел Надвірнянщини

Українське народне і професійне декоративно-прикладне мистецтво набуло широкого визнання в нашій країні та за кордоном. Його родові образи, зручні ужиткові форми та динамічні візерунки орнаментів містять символи таємничої, магічної природи, складних перипетій нашої історії, особливостей побуту, доброти та щедрості душі українського народу.

Важливу роль у загальнолюдській народній культурі відіграє декоративне мистецтво - широка галузь мистецтва, яка художньо-естетично формує створене людиною матеріальне середовище. Він включає такі види: декоративно-ужитковий, монументально-декоративний, декоративний, театральний-декоративний та ін.

Між названими видами декоративного мистецтва існують тісні взаємозв'язки та взаємовпливи. З'ясування художньої специфіки кожного з них неможливе без вивчення конкретних періодів історії людства. Найчастіше назву народне мистецтво використовують для визначення сутності декоративно-ужиткового мистецтва. Бо декоративно-прикладне мистецтво – це мистецтво масове. Воно виникло в процесі трудової діяльності людей і нерозривно пов'язане з їх життям і побутом [2, с.18].

Народне декоративно-прикладне мистецтво є однією з форм суспільної свідомості та суспільної діяльності. Воно виникло в первісному суспільстві, коли людина жила в умовах родового ладу і заробляла на життя примітивними знаряддями праці. Тоді вся діяльність могла бути тільки колективною. Відсутність складних робочих операцій призвела до того, що всі члени бригади мали однакові обов'язки та оволодівали однаковими трудовими навичками. Поділ праці був таким: чоловіча (полювання) і жіноча (приготування їжі, виготовлення одягу, догляд за господарством).

Спільна праця визначається спільною власністю на знаряддя праці, землю та продукти колективного виробництва. Майнової нерівності ще не

було. Народна творчість зароджувалась у сфері колективного матеріалу домашнього виробництва. У ній відбилися риси первісної людської свідомості, міфологічний характер спілкування з природою. Знаряддя праці, зброя, одяг, житло мали бути зручними, чарівними, щоб ніщо, ніякі ворожі сили не заважали людині жити і працювати.

Народне декоративно-ужиткове мистецтво живе на основі успадкування традицій і розвивається в історичній послідовності як колективна художня діяльність. Вона глибоко пов'язана з історичним минулим. Ланцюг місцевих і загальних законів, які передаються з покоління в покоління, збагачуються новими елементами, ніколи не порушуються.

Народні художні промисли — одна з історично зумовлених організаційних форм народного декоративно-прикладного мистецтва, яка являє собою комерційне виготовлення художніх виробів з обов'язковим використанням творчої ручної праці [12, с.18]..

Народні промисли є невід'ємною частиною культури та способу життя українського суспільства. Ремісничче чи дрібне виробництво здебільшого виготовляли вручну для особистих господарських потреб, на замовлення чи на продаж. Географічне розташування Надвірнянського району сприяло розвитку на його території народних промислів. У гірській частині Трансільванії розводили овець і велику рогату худобу. Центрами ремесел стали Надвірна і Делятин. Тут працювали солівники, ткачі, бондарі, кравці, які пропонували свої вироби не лише на місцевому ринку, а й по всьому Прикарпаттю. Позитивним фактором для розвитку ремесла було й те, що через Надвірнянщину пролягав торговий шлях до Угорщини. Щотижневі аукціони також були популярні в Трансільванії. У них брали участь не лише місцеві купці, а й з Угорщини, Польщі, Молдови та Росії [4]. Прикладом є настінний розпис печі(Рис 1).

Одним із найдавніших видів народних промислів Надвірнянщини було гончарство. З гончарної глини виготовляли різні предмети побуту, посуд, іграшки, кахлі тощо. Народні гончарі прикрашали свої вироби різними

техніками: лощенням, фламандкою, гравіюванням, рогівкою. Прикладом є народна кераміка Надвірнянщини (Рис.2).

Для художньої кераміки краю характерні стилізовані рослинні та геометричні мотиви: листочки, галузки, крапки, кривульки, колові та спіральні лінії, розписані зеленими та темно-коричневими фарбами на тонованому ясному тлі. Композиція більшості творів проста, складається з невеликої кількості мотивів, вільно розміщених на площині. Гончарство представлене мальованим посудом, декоративною керамікою та іграшками (Рис.3). Кольоровий тонкий орнамент, переважно в зелених тонах, найчастіше рослинний і звіриний, тонко лягає на молочно-біле тло поливи (Рис.4). Це один із видів керамічного мистецтва, в якому проявляється цілий характер гончара, вся його химерність і гостре око[5].

Ткацтво споконвічний жіночий вид занять у міру переростання його в промисел ставало чоловічим ремеслом. Зародившись у сфері натурального виробництва (допоміжними видами занять – у міру переростання його в промисел) допоміжні промисли поступово ставили, допоміжними видами занять, які давали населенню додаткові засоби для існування [6].

Ткацтво, спочатку жіноча професія, переросло в ремесло, стало чоловічим ремеслом. Зародившись у сфері натурального виробництва (як допоміжні види заробітку - до переростання в промисел), підсобні промисли поступово виникли як допоміжні види занять, що забезпечували населення додатковими засобами до існування [6].

Ще Яків Головальний у 1880-х роках писав, що гуцули із сіл Чориних Ослав, Заріччя і Космача купують у жителів інших сіл велику кількість вовни, прядуть її та виготовляють сукно та інші вироби на продаж. У наступні роки найактивніше займалися ткацтвом численні родини ткачів із сіл Жаб'є, Яворів та Брустори, які прославилися своїм полотном[6].

Архівні матеріали 20 століття свідчать про існування текстильної промисловості на Гуцульщині. в якому записано, що в 1482 році в селі Березові був млин і сукновниця – «ступа» (фолюша).

У XVIII столітті на території Гуцульщини зростає кількість майстрів, які займалися ткацтвом. Найбільше ткачів-кустарів було в околицях Березова та Білих Ослав. Значна кількість ткачів на Надвірнянщині виробляла полотняні та вовняні тканини для верхнього одягу. У кожному селі відзначалися окремі ткалі та цілі родини, виготовляючи запчастини, бордюри, постіль, мішки, сукно та інші тканини.

Провідне місце в народному ткацтві на Надвірнянщині посідало виробництво вовняних тканин, особливо сукна. Його ткали з вовняної пряжі природних кольорів – білого, чорного. Сірий, коричневий. Залежно від призначення полотна робили тонким і товстим. Для кожного виду тканини для одягу підбирали вовну відповідної якості, яку добре розчісували і пряли. Щоб тканина була м'якою, під час плетіння тинку качок легенько і рівно прибивали підборіддям. Пізніше його пропарювали гарячою водою і мили з милом, щоб запечатати ворс і зберегти його на поверхні.

Полотно – це основний вид виробів домашнього ткацтва, який відомий на всій території України, особливо на Гуцульщині, саме ці види знайшли найширше застосування у виготовленні одягу.

Якість полотна, його естетичний вигляд і технологічні властивості залежали від первинної обробки волокна, способів його скручування під час прядіння та процедур, пов'язаних з остаточною обробкою тканини.

Полотно шили з домотканої вовни. При збереженні природного забарвлення вовни - білий, палевий (з сірої вовни) і чорно-бурий. Найбільше цінувалося полотно з вовни однорідних овець - м'яке, блискуче, глибокого чорного кольору.

Тканина використовувалася в побуті для виготовлення верхнього одягу. З полотна шили різні види наплечного одягу, які відомі під місцевими назвами: сердак, кіпан, куцон, чугоні, чулі, манти.

Товщина полотна, його ширина (до 70-80 см) і еластичність визначалися формами давнього народного одягу – простим лінійним крійом,

утвореним прямокутними частинами, які іноді доповнювалися вставними клинами з гострим кутом або так звані вуса.

Окремі елементи одягу зшивали художнім швом, а жіночі берети закріплювали зав'язуванням. Видніші місця прикрашали аплікаціями з білого, чорного чи кольорового вовняного шнура або, як це видно на гуцульських сердечках, косами, сплетеними з різнобарвної вовни, китицями та аплікаціями з кольорового полотна.

Оскільки в гуцульському господарстві важливу роль відіграло вівчарство, основною сировиною для ткацтва (особливо у високогірних селах) була овеча вовна. Якість вовни залежала від породи овець, їх відгодованості та догляду.

Обробка вовни полягала в тому, що з овець спочатку стягували руно один або два рази на рік - навесні і восени. Вовну мили в річковій воді, сушили, вищипували пальцями і розчісували гребінцями. Взимку вони прямі на веретенах з шишками [7].

Двічі на рік знімали «руно» (стригли овець) ножицями по металу: весною стригли старих овець, влітку ягнят. Вовну з одного ягняти називали «міцною», а з «легких» однорічних овець — «мокрою». Настрижену вовну сортували за кольором і якістю, пропарювали окропом у дерев'яному кошику 2-5 годин, потім перекладали в плетений кошик, де промивали в холодній воді і сушили на кілках, жердинах і драбинах.

Спочатку вовну вискубували («вищипували») руками, потім розчісували («ковзали») на вертикальному гребінці, відокремлюючи довгу вовну («чисте волосся») від короткої («стеблинка»). Коротку шерсть розчісували («грабляли») на металевих щітках («граблях»). Щітки являють собою дерев'яні дощечки (20-30 x 24-28 см), на яких на відстані 1 см один від одного були прикріплені дротяні гачки для ременів. Від щільності крючків залежала якість розчісування вовни. Під час вичісування практикувалося змішування вовни ягнят і однорічних овець у певному співвідношенні.

Існували різні способи обробки вовни для досягнення певної фізичної властивості структури тканини.

Так, із довгого «волосся» для піткання пряли тонкі, товсті й міцні нитки, тільки товщі, ніж для основи.

Основою для полотна було в основному «волосся», але підкладка часто була змішана з «міцелієм», «павутиною» та вовною старих овець. Спідниці шили різними способами. Багатші люди виготовляли більше з тоншого полотна, переважно вовни однорідних овець і ягнят. Бідні селяни змішували різні види вовни, часто різної якості, і виготовляли з неї грубе полотно.

Загалом обробка вовни на Гуцульщині здавна здійснювалася вручну з використанням знарядь і засобів обробки, характерних для інших етнографічних груп.

Багаті ліси створюють багаті умови для створення та поширення різьби, яка займає важливе місце в архітектурі та побуті. Також одними з найпоширеніших видів занять були лісорубство, деревообробка, теслярство, гончарство, бондарство. Дерево з давніх часів було популярним і цінним матеріалом. Барвники, масла і лаки надійно захищають дерев'яні вироби від води і при цьому підкреслюють декоративне звучання фактури. Глибоке розуміння і знання властивостей деревини та інших матеріалів завжди залишалося незмінною основою народного мистецтва. Серед усіх видів декоративно-ужиткового мистецтва різьблення по дереву займає особливе місце. Через географічні умови так склалося, що це ремесло було чи не найпопулярнішим серед художників. Великі запаси деревини сприяли розвитку різьблення. Художня обробка деревини — це ряд виробів, виготовлених з неї, що відрізняються формою, технічними засобами виконання та оздобленням. З давніх-давен професіоналізмом у цій справі славилися майстри Надвірського краю. Найчастіше виготовляли меблі та різноманітні предмети побуту, предмети побуту: скрині, ліжка, полиці, посуд (миски, бочки, пляшки), частини архітектури (двері, віконниці), рушніці, пістолі тощо (Рис.5). Різьблення, а також випалювання по дереву

прикрашають будинки всередині і зовні. Ці речі – справжня енциклопедія народного орнаменту. Різьбярі здавна славляться неперевершеною професійною майстерністю у створенні різноманітних виробів, від меблів до дрібних предметів побуту [8].

Серед народних різьбярів Прикарпаття дуже індивідуальним є Василь Турчиняк із с.Луг (сmt. Делятин) (Рис.6). Митець, взявши за основу елементи гуцульської геометричної різьби, створював власні неповторні композиції. А потім й взагалі створив свої окремі елементи, резетки, які дуже гармонійно поєднувались в композицію із класичними елементами.

В.Турчиняк славився своєю працюватістю, він став майстром-різьбярем, архітектором, будівничим (Рис.7). У 1911 році він побудував церкву в стилі гуцульського ренесансу в селі Луг, також оформивши її інтер'єр та екстер'єр.Зокрема в інтер'єрі майстер поєднав всі три види різьби: ажурна, геометрична, плоскорельєфна.

Він обожнював поєднання стилів ренесансної архітектури та готичного, особливо в іконостасах. Митець ніколи не розмальовував свої твори, тільки використовував текстуру дерева: ялини, липи, бука, явора. Його найвідоміші роботи: набір меблів для залу засідань повітового відділу в Надвірній (1932), іконостас та інтер'єри у церквах сіл Яблуниці (1895-1904), Майдані (1932), Стримбі (1930-1932), Ворохті (1936-1938), підсвічники, хрести, престоли.

Експерти та церковні авторитети оцінюють його ікони неоднозначно: від захоплення ренесансним стилем до неприйняття загальної форми, кольору та освітлення як нібито неіконічних. Проте час показав, що до творчості цього іконописця склалося дуже позитивне ставлення.

Ще одним унікальним витвором мистецтва є вишивка. Саме у вишиванках відображається душа українського народу.З їх допомогою історики та етнографи досліджують матеріально-духовні засади тогочасності. Вишивка зберегла в собі прадавні орнаментальні символи, адже в ній найвиразніше виявляється вся традиційність стилю (Рис.8). Зі строгим

орнаментом чудово поєднується яскравість колориту. Кольорова гама чистка, дзвінка червоний, синій, зелений, жовтий. Вишивальниці вдало поєднували геометричний орнамент та стилізовані рослини.

Ольга Писарук (1945 р.н.) – майстерна вишивальниця з Надвірної (Рис.9). Народилася в селі Королівка на Коломийщині, працювала в місцевій аптеці. Фармацевт за фахом і жодного дня без голки з ниткою. Ольга Писарук збирала у своїй квартирі кілька сотень власноруч вишитих рушників, серветок, сорочок та подушок. Пенсіонерка має мрію – музей своїх робіт, і через брак місця відкриває для відвідувачів двері власної квартири.

Вишивка ручної роботи в кожному куточку: на стінах, полицях, столах, кріслах та диванах. Жінка каже, що колір її робіт залежить від настрою, а останнім часом переважають гарячі жовті відтінки. Всі візерунки з хрестиком і вирізом - це відображення фантазії майстрині. За своє життя Ольга Писарук вишила понад 400 сорочок, рушників, скатертин. Усе це великі роботи, а менших майстриня перестала рахувати. Свою вишивку вона нікому не продає, а лише віддає в обмін на нитки чи канву. Іноді жертвує на церкві та закордон. Проте більшість робіт майстра лежать у шафі.

Отже, одному з видів українського народного мистецтва – вишивці, держава присвятила один день: день Української Вишивки. Для того, щоб ми віддали шану неповторному виду мистецтва, яке передавалося з поколінь в покоління по сьогоднішній день.

Вишиванка – найпоширеніший вид народного декоративно-прикладного мистецтва, орнаментально-сюжетно-зображення на тканинах, шкірі, виконані різними ручними або машинними швами. Дивовижне багатство художньо-емоційних рішень української народної вишивки зумовлені різноманітністю матеріалів, технік виконання орнаментів, композицій, колориту, які мають численні локальні особливості.

В Україні поширені різноманітні техніки вишивання (мережка, гладь, бігунець, хрестик) та інші. Існує понад 100 технік. Майже кожна область, кожен регіон, часто і окремі села, від матері до дочки передавали свої узори.

Тому за кольором, орнаментом вишивки завжди можна визначити місце її виготовлення. Здебільшого в Україні переважали вишивки червоними та чорними нитками. Вишиванням займалися кожну вільну хвилину, на вечорницях і в досвітках, довгими осінньо-зимовими вечорами.

Таким чином народне мистецтво Надвірнянщини XIX- XX століття відзначається розвитком різних видів декоративно-прикладного мистецтва. Тут розвивалася вишивка, ткацтво, кераміка та художнє різьблення.

2.2. Розвиток образотворчого мистецтва на території Надвірнянщини XX століття

Надвірнянщина – край, багатий на музику і поезію, на танці і спів, на живопис і слово, але найбільше його багатство – люди: творчі, віддані високому мистецтву, ентузіасти, які відчують велич мистецтва і професійно і витончено несуть його людям. Талановиті мешканці Надвірнянщини зробили також помітний внесок у розвиток образотворчого мистецтва краю у XX столітті. Тут працювали як місцеві художники та і митці, які відвідували цей регіон.

Один із видатних малярів кінця XIX ст. – першої половини XX ст. є Панькевич Юліан. Перебуваючи у м. Надвірна на Прикарпатті, художник виконав кілька ікон для церкви в с. Денисів. Їх доля - невідома. Тоді ж, майже одночасно, померли його батько і мати. У день уродин сина відбулися похорони батьків.

Відомо дослідникам про інші образи для іконостасів церков на Тернопільщині роботи Ю. Панькевича. У 1896-1897 рр. він написав ікону «Пресвята Трійця» для мурованої церкви Перенесення Мощей Святого Миколая (1895 р.) в с. Іванє над Дністром (тепер - Іване- Золоте Заліщицького району). Музейна ікона «Вознесіння», очевидно, походить із

Празничного ряду цієї церкви. За неперевіреними даними, він також намалював образи для сільських церков - Різдва Пресятої Богородиці (1867 р.) у Заставцях, Святого Дмитрія (1901 р.) у Швейкові (тепер Монастириського р-ну) [48].

У 1892 р. Ю. Панькевич переїхав до Львова, де став співзасновником і секретарем «Товариства для розвою Руської штуки» (1898 р.), пропагував національне мистецтво. На першій виставці Товариства він подав акварелі Христа і Богородиці у вишиваних сорочках на тлі галицьких краєвидів. Церковна газета образилася, що автор намалював образи «в костюмах Грицька і Параски».

До митців Надвірнянщини старшого покоління належить Ярема Оленюк (Рис.9).. Народився 4 жовтня 1940 року в мальовничому селі Смерків Тлумацького району. Закінчив заочний народний університет мистецтв у Москві, а пізніше Український поліграфічний інститут ім. І.Федорова у Львові за спеціальністю графіка. З 1964-го і до 1994 року працював вчителем образотворчого мистецтва та креслення в Ланчинській школі Надвірнянського району. Заслужений художник України з 2019 року. Зараз проживає в селищі Ланчин Надвірнянського району. Ярема Васильович Оленюк – художник-графік, краєзнавець, педагог. Художник створив великий цикл графічних і живописних творів про героя Карпат Олексу Довбуша та його побратимів, ілюстрації до творів Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки, В.Стефаніка та багато інших (Рис.11).Йому близька творчість Марійки Підгірянки. Проілюстрував, зокрема, її прозові та поетичні книги «Зозуленька накувала», «Марійчин Великдень», «Таїна Миколаївської ночі», «Мати – страдниця», «Материнський віночок» [9].

Цікавою гілкою його творчості є співпраця із всесвітньо відомим колекціонером екслібрисів паном Маріо де Філіпсом з Італії. Художник створив ілюстрації до творів поетів із різних країн світу, що виходили у видавництві “Ареццо” (Італія).

Малювання для нього було потребою його творчого духу, дарованого небом. Кожного дня він йшов в гори з пензлем, і приносив звідти нові етюди, ескізи, пейзажі. Першим суддею і глядачем його робіт була ніжна й любляча мати Стефанія Федорівна. Художник обожнював матусині захоплюючі історії про опришків, їхнього ватажка Олексу Довбуша. Це саме вони, теплі спогади з дитинства, закарбувавшись в пам'яті, надихнули створити серію картин про легендарного Довбуша: «Випробування», «Хлопці – чорногорці», «Про долю народу», «Помста Довбуша», «Бій опришків з смоляками на горі Стіг», «Нескорені», «Епос Карпат», «Довбушева ніч».

Картина «Довбуш з опришками серед селян» на республіканській виставці декоративно-прикладного мистецтва 1967 року була відзначена срібною медаллю. Твори митця експонувалися на численних обласних та республіканських виставках. Ярема Оленюк неодноразово відзначався грамотами, дипломами, срібними і бронзовими медалями. Особливо плідним був для художника 1977 рік – відкриття персональної виставки творів. На виставці були представлені ліногравюри, ілюстрації до творів В.Стефанюка, М.Черемшини, Г.Хоткевича, портрети письменників, натюрморти. Виставка мала значний успіх, після було видано каталог творів митця [10].

Ліногравюри, літографія, акварельний живопис, малюнок олівцем чи пером – техніка виконання робіт Яреми Оленюка дуже різноманітна.

На сьогоднішній день художник – у розквіті творчих сил. Мистецьких шедеврів у нього близько півтора тисячі.

Вражає також яскрава палітра, соковитий мазок на полотнах художника самоука Остапа Мальгівського (Рис.12). Його картини сяють не тільки світлом фарб, а й світлом серця. Народився Остап Онуфрійович Мальгівський в м.Краків у сім'ї кравця. Згодом його родина переїхала до м.Дрогобич, а потім до селища Битків Надвірнянського району. Там хлопець навчався у школі, а після пішов працювати слюсарем у майстерню нафтопромислу. Але де б не був Остап, він ніколи не розлучався зі своєю улюбленою справою – малюванням.

Митець Остап Мальгівський зображає Карпати у різноманітні часи і пори року: «Після дощу», «Березневий день», «Прийшла зима», «Сонце заходить», «Весна на перевалі». Його твори захоплюють самобутністю, цікавим колоритом та свіжістю фарб. Остап Мальгівський беззаперечно обдарована особистість, художник з творчим натхненням вдивляється у деталі і перекладає їх на полотно. А осінні етюди митця це щось неймовірне: з них неначе звучить музика, підкреслено внутрішній драматизм в'янучої природи. Гармонійно підібрана гама кольорів дає відчуття довершеної композиції, притаманній художникам-імпресіоністам [11].

Остап Мальгівський створив понад сто робіт, брав активну участь у виставках, де його твори займали чільне місце. Його картини також завойовували безліч почесних грамот та дипломів різних ступенів (Рис.13).

Після важкого фізичного напруження, якого вимагає професія оператора, художник-аматор із пензлем у руці віддає обидвом заняттям серце і життя.

Прикарпаття – чудовий край. Вічно зелені гори приваблювали до себе відомих художників-класиків українського малярного мистецтва О.Новаківського, А.Монастирського, Ю.Панкевича, О.Кульчицьку, О.Васьківа. Серед них не можна не згадати М.Гомзяка, його розписи та картини живої природи, бурхливі річки із кам'яними берегами.

Цікава та своєрідна манера творчості у графіці та живописі Р.Романишина. Властива авангардна графіка по склі В.Семенюка. Живописні куточки Надвірнянського краю оживають на полотнах С.Герелишина. Творчість художників-педагогів В.Демича та В.Бунія, засновників Надвірнянської художньої школи, яка прищеплювала їх учням любов до мистецтва.

Олександр Нікітін – пейзажист, народився в м. Івано-Франківськ. У 1970 році митець переїхав у м.Надвірну. Закінчив Московський університет мистецтва. Створив ряд картин: «О.Озірний», «Під Явірником», «Весна на полонині», «Максимецька господа».

Його пейзажі зачаровують з першого погляду. Художник переносить глядача у світ надзвичайної карпатської природи, а майстерне володіння пензлем і тонке відчуття кольору чарують око своєю свіжістю. Олександр Нікітін не просто копіює природу, він на повну майстерність висловлює власне захоплення безмежністю і досконалістю цієї природи. Його пейзажі – це гімн природі, життю й красі.

Роботи художника були представлені на виставках у м.Івано-Франківськ, м. Київ, м. Надвірна.

Художник-графік Роман Романишин здобував освіту у м.Львів, в художньому училищі ім. Труша (1973-1977рр.). Згодом закінчив інститут декоративно-прикладного мистецтва (1977-1982рр.). Працював у м.Надвірна. Саме тут, серед гір та лісів батьки заохочували маленького хлопця до малювання. Його батько дуже любив Карпати і мріяв, щоб син став художником та в майбутньому відтворив красу мальовничої природи на полотні, саме тому повіз його до Львова. Те, про що мріяв батько син досягнув.

Відомі твори Р.Романишина: «Іван Вишенський», «Світ ловив мене, але не вміймав», «Пам'яті Стуса», «За мотивами творів Л.Костенко». Одна за одною створювались композиції, в яких тематика творів – любов до рідного краю, високе громадянство.

Цінність суголосного мистецького образу міста, як і факти його відсутності, ігнорації чи прихована зацікавленість тематизацією в певний період є свідченням суб'єктивних процесів об'єктивної реальності, що відображають не лише ідеологічну програму реального міста, але й його емпіричного творення в якості урбаністичних теорій. Тож візуальні мистецтва продукують взаємодію естетичної свідомості та урбанізму, демонструючи образ міста як актуальну естетичну цінність.

Західноукраїнські міста, приєднані до Радянської України перед Другою світовою війною, зазнали нищівних репресій серед інтелігентських кіл у часі двох окупацій та «визволення». Вцілілі українці, діячі культури,

масово емігрували на Захід, польські та єврейські осередки практично зникли, культурні «лакуни» заповнювались новоприбулими носіями соціалістичних ідеалів.

За визначенням більшості істориків мистецтва, західноукраїнська образотворчість другої пол. ХХ ст. характеризується сільською тематикою [43]. Криза жанру пов'язана з втечею від ідеологічного тиску, а не відсутністю естетичних рефлексій. «Світоглядні протиріччя...у середині 1950-х рр.. стосувалися цінностей<...> прихований бунт у львівському мистецтві виражався у саркастичному образі натовпу та негативному образі індустріального міста. Іншою формою – було формальне заперечення мімезису та творчість у площині авангардних художніх практик» [42, с.32]. Джерела інспірацій мали доволі різне походження: спадок західноєвропейської освіти міжвоєнного періоду у представників старшого покоління, самоосвіта 60-ників на творчості представників «розстріляного відродження», звернення молодших активістів до концептуальних напрямів поп- і соц-арту.

Міський пейзаж Станіслава художника з Делятина О. Васьківа періоду першої радянської окупації дещо нечіткий щодо розміщення конкретних будівель. На пейзажі є рукописний запис автора, який точно відтворює тогочасні реалії: «...шкода, що мусив малювати по пам'яті, а не з натури, бо якби сів малювати в. міста, його могли затримати і заарештувати як шпигуна» [45].

Художники, що відображають світ рефлексії під час ідеологічного тиску 60-80-х років ХХ століття, зберігають власну суб'єктивність як базову опору творчої діяльності. Експериментальні дослідження рідко розглядають внутрішні стани, злиття з навколишнім світом. Унікаючи міського пейзажу, повсякденність висвітлюється у всіх дрібних і непривабливих деталях методів «відкритого мистецтва» чи контркультури. У маргінальній творчості посилюються відмінності між реальним містом і його суб'єктивним відображенням, що характеризується фрагментарністю, колажем, а часто й

хаосом. Абсурдний карнавал життя позначений виставою «маски» або «лабіринту». Художники, які уникають описовості міського пейзажу, привносять нові колоритні образи вільного часу, в яких яскраво свідчать про зміни в часі та просторі Лучі або конструктивні типи буржуазності, використання абстрактної композиції, неопримитиву, поп-арту.

Ілюзорні міста, омани, острови, міські утопії, створені авангардною естетикою, – ще одна яскрава модифікація даної теми.

Для Л. Левицького (1906-1973 рр.) тема міста доволі органічна, позбавлена містечковості, орієнтована на загальноєвропейський урбанізм. Графічні роботи більше композиційні, формальні, хоча окремі виконані у реалістичній манері. Зустрічаємо теми більярду та доміно, міщанок в експозиції етнографічного музею (1958 р.), як актуалізацію теми трансформації культурних цінностей у нових місцях. Міські джунглі та структури належать до абстрактно-геометричних композицій 1960–1970-х років. Вони відображують не місце, а простір як такий. Багаторівневі композиції насичені дрібними сюжетами, нашаруваннями різних буденних ситуацій, що можуть прочитуватись, як об'ємні поеми.

Серед творів О. Васьківа сотні «пейзажів, похилих будинків (Рис.14.) на вулицях Варшави, Катовіце, Станіслава та ще якоїсь уявної Італії, плани перетворення Делятина на ідеальне місто, сповнене елегантності та могутності, з вулицею Смутні Аптекарі. , мідні пластини, гравюри, екслібриси, алегорії та побутові сцени, намальовані в якомусь хмарному та вітряному округлому стилі, і крізь усе це можна побачити фрагмент цивілізації, який у певний момент відколовся від основного стебла та постійно розвивався в режим автономного острова. Майже як Мадагаскар біля Африки. Або Робінзон Крузо з його плантаціями та винаходами» [10].

Провінційний урбанізм у реаліях радянського міста проявляється і в картинах Б. Тутельмана 1970-х років. Автор експериментує в жанрі живописно-фольклорних узагальнень, звертається до манер і прийомів, крім

Шагала, Хуана Міро, Пауля Клеє, за В. Мейландом – ОСТівців: А. Тишлера та А. Лабаса.

Середовище, створене художником, - це естетично цілісні ілюзії, часто транслювані в концептуальних циклах, як-от «Пейзаж із чотирьох образів», експонований на персональній виставці в Москві (1982) і повторений на персональній виставці в Чернівцях (1989). У візуальній формі проявляється обмеженість чуттєвого відображення звичайної людини, що відповідає чорному матовому фону з вузьким отвором-просвітом третьої та повній чорноті четвертої частини циклу з графіті: «у водостоку труба 22.9.82». Авторський сюрреалістичний погляд на місто, летючий трамвай, каналізаційні труби та непотрібні дроти знайшли відображення в поетичній урбаністиці московських поетів В. Разникова, І. Гривніна [42, с.8].

Окремий цикл робіт представляють концептуальні «груси» – образи, прототипами яких стали листівки австро-угорського періоду, названі гаслом «Gruss aus...». Картини виконано в експресивній, пастозній, кольорово-контрастній манері, де глибокі чорні тіні контрастують із спектральним світлом. Тексти російською мовою – іноді як слоган «Привіт із Чернівців», іноді як навігаційний чи рекламний знак: «Наповнення сифонів», «Ремонт взуття з восьмої ранку» виступають особливими поетичними метафорами, що вказують на примхи людської історії.

Офорт, присвячений семіотику Ю. Степанову (1979) має пірамідальну структуру в основі, всередині якого знаходиться трикутник Фреге. Усередині споруди розташована лапа істоти з п'ятьма пальцями і трьома кігтями, що спирається на фундаментний камінь із текстом: «Буде збудована Вавилонська вежа» відображає ідеальну місію митця.

Серія акварельних робіт М. Кумановського(1951-2016 рр.) 70-х років – складний замкнутий світ із замкнутимворота, огорожувальні стрічки та високі глухі паркани правильної геометрії. У цих просторах – мікрокосм митця, що складається з предметів, які на перший погляд здаються випадковими: шліфувальна машина, рукавичка, підняті догори руки, стара

праска – типовий супровід театральної майстерні. Водночас багато символіки: чаша, цифра двійка, стріли, особливим чином зав'язані у вузли завіси, «тиша», підкріплена загальним образом. Як і в Аксініна, до композиції входять фрагменти тексту – своєрідні листи-послання до посвячених, які включають розуміння інших, погляд на себе, навколишнє середовище, мікрокосмос. З іншого боку, інтелектуальна графіка – це ретельно сконструйований авторський творчий простір (гетеротопія), розуміння якого приходить лише з комплексом розгляд художнього твору в контексті зовнішніх обставин і найближчого оточення митця.

Таким чином на розвиток образотворчого мистецтва Надвірнянщини ХХ століття вплинула низка факторів: велика кількість соціальних потрясінь, революцій, світових війн; індустріалізація, руйнація сільської системи життя; загальна інституціоналізація; науковий прогрес. Особливий інтерес представляють твори художника модерніста Осипа Васьківа з Делятина, графіка та живописця Яреми Оленюка, пейзажиста Олександра Нікітіна.

РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО МИСТЕЦЬКОГО ЖИТТЯ НАДВІРНЯНЩИНИ

3.1. Розвиток сучасного образотворчого мистецтва Надвiрнянщини

Надвiрнянщина вiдзначається розвитком живопису та графiки. Тут у кiнцi ХХ – початку ХХI столiття працюють митцi старшої генерацiї, а також молодi митцi.

Вiдомим художником на Надвiрнянщинi є Василь Стефурак (Рис.15.). Василь Стефурак малює iкони, як мало хто в України (Рис.16.). Це щось нове, але це нове вiдображає гуркiт вiкiв – вiд античностi та перших вiкiв зародження iкон у християнському свiтi – до епохи Вiдродження та переходу стилю бароко до класицизму.

Художник стрiмко набирає популярностi у своєму Прикарпаттi. Пiсля Фитькова запити надходять вiд церковних громад гмiн Стримба, Маркова та Сморна. Крім того, запитуються церковнi iкони з Тернопiльщини, Львiвщини. Важко працюючи, витрачаючи свiй мiзерний заробiток на найкращi фарби, позолоту, дерево та полотно, Василь Стефурак постiйно вдосконалює свою майстернiсть i малює для найменшої сiльської церкви так само старанно, як для великого собору.

Вiдомим художником абстракцiонiстом є Юрiй Боринець (Рис.17.). Усi роботи Юрiя Боринця, на перший погляд, майже абстрактнi – насправдi натурнi замальовки. У його творах жодних вигадок чи вiдступiв вiд баченого. Не має значення сюжет, тема, мотив... Малювання для нього як спiсiб вiдображення побаченого. Не як в дзеркалi чи фотоапаратi. А як створення знакової структури, обмеженої гнучкiстю графiчної лiнiї та барвистiстю живописної плями. Без iдей та концептiв. Малювання як спiсiб фiксування емоцiї. Створення емоцiйного декору. Перетворення вiзуального реального об'ємного образу в загадково-орнаментальну знакову калiграфiю, без надiї на прочитання. До банального простi сюжети, незамислуватi рефлексiї на оточуючу дiйснiсть.

Молодецька працьовитість не перетворюється в нав'язливу, впізнаванонудотну заштампованість. Розглядаючи велику кількість створених робіт, дивуюся вмінню відкривати нові нюанси, знаходити свіжі співставлення, бачити теми. Використання текстів, котрі інколи фіксують подію на картинах, не привносить пояснень, вони доповнюють декоративну орнаментику композиції. Таку ж роль виконують – обов'язково виключно виразні – автографи-сигнатури митця.

Спосіб життя, що веде Юрій Боринець, перекликається з його несистематизованим живописом – власноруч побудований будинок в Надвірні вдало поєднує в інтер'єрі дерево з плазмою, екологічність з інформаційністю, простір із свободою. Три собаки, дві кішки, дружина та троє дітей органічно співіснують в світі на містечковій природі.

Боринець полюбляє пленери(Рис.18.). Як традиційні, з ряду – «намалюй пейзаж», так і акційні та «дитячі», з ряду – «малюємо разом». Достатньо часто робить персональні виставки, або акції. Час та місце переважно не мають значення. Львів, Калуш, Івано-Франківськ, Тернопіль, Чернівці, Хмельницький. Простір галерей, зали СХ, арт-кафе, музею органічно вміщує в себе його розхристані, різноформатні, на папері, на полотні, гуашем, олією, в рамках чи прибиті до поверхні паркану артефакти.

Перша персональна виставка в Художньому музеї Івано-Франківська вибудовувалася за класичними канонами: відкриття виставки з похвальними промовами, твори в рамках, порядок розвішування «по плямах», зі збереженням строгої експозиційної ритміки. Таку монотонність несподівано «псував» якісний, експресивний живопис, що добре контрастував з бароковим інтер'єром колегіати.

На виставці-акції в КМЦ «Є» по периметру залу на висоті середнього людського росту було розклеєно смужкою різнокольорові папірці-наліпки з офісного репертуару, на котрих художник та його діти зробили декілька зображень, а інші автор пропонував розмалювати відвідувачам, в буквальному сенсі вписати особисту «сторінку» в історію арту. Млявість публіки компенсувалася енергією і наполегливістю художника, та й концептуальністю

самого задуму, що фіксував будь-який результат як позитивний.(Рис.19.;Рис.20.;Рис.21.)

Надзвичайно продуктивним є художник з Делятина Василь Мисюк (Рис.22.).Навчався в Делятинській школі, ходив там у гурток, а в 1989 році закінчив Яремчанську художню школу. Пізніше поступив у Косівський технікум народних художніх промислів. Навчання в технікумі не закінчив – від армії тоді відстрочку не давали. Служив у Києві, малював великі стенди та портрети князів і гетьманів – від Володимира Великого і Ярослава Мудрого до Хмельницького з Дорошенком.

З 1994 три роки художник жив у Празі. Тут мав великі роботи, паралельно вивчав живопис богемських майстрів. Невдовзі приїхав додому,. Але спокою вдома не знайшов і вже через рік опинився у США. Там була і перша його виставка у 2002 році, у місті Шампейн, штат Іллінойс. Вона була спільною з іншими митцями та називалася Sacred Ground – Священна Земля.

А перша особиста виставка Василя Мисюка відкрилася в Чикаго, у 2004 році під назвою “When the light comes true” (Коли світло пробивається). Її організувала місцева українська діаспора, а частина коштів пішла на благодійність.

Після повернення у 2005 році Василь Мисюк продовжив творити вдома та активно працював у Львові. У 2013 році там організував власну виставку – «Роде мій красний», у традиційному гуцульському стилі. У 2018 – ще одну, знову у Львові, у рамках Dream handmade festival.

Василь Мисюк і зараз малює. Живе у смт Делятині, працює у традиційному, класичному стилі (Рис.23.;Рис.24.;Рис.25.;Рис.26.) Народився він у Карпатах, це його гори, і живопис його – звідси. Щоб малювати свої Карпати, вважає митець треба мати на це право.

До митців старшого покоління належить Степан Герелишин з с. Стримба (Рис.27.)Народився Степан Герелишин у 1931 року в с. Стримба Надвірнянського району в селянській родині. З раннього дитинства Степан

запам'ятав багато віршів із Шевченкового „Кобзаря". З того часу і зародилась в нього мрія намалювати портрет поета.

Участь у загальних виставках живопису, обласних семінарах-практикумах дали митцю поштовх до ще активнішої творчої праці.

В 1994 та 1996 рр. в Івано-Франківську відбулися персональні виставки робіт митця, які користувалися великим успіхом і схвальними відгуками відвідувачів. Рівно через 10 років у виставковій залі НМЦКП відбулась ще одна персональна виставка робіт Степана Герелишина, яка була приурочена до 15-ї річниці Незалежності України, 150-ї річниці від дня народження І. Франка і 75-річчя художника. Степан Герелишин - лауреат Надвірнянської районної премії ім. Надії Попович у номінації „Образотворче і народне мистецтво" за створення картинної галереї у с. Стримба (2007 рік).

Творчою діяльністю Степан Герелишин займається вже 50 років. Доробок художника налічує близько півтора тисячі робіт - портрети Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, відомих сучасних поетів і письменників, політичних діячів, пейзажі Карпат та сюжетні полотна. У літературно-мистецькій вітальні художник представив близько 40 картин, які відзначаються власним стилем, ширістю, яскравістю та наповнені аурою добра, патріотизмом, любові до України, її історії та героїчних постатей, глибоким захопленням рідною землею. С. Герелишин учить бачити і любити в буденному свято кольорової краси як дарунок душі художника (Рис.28.;Рис.29.).

Надзвичайно талановитими майстрами також є вчителі Надвірнянської художньої школи.

Жанна Дмитрівна Бондаренко, директорка школи та ініціаторка створення цього проекту (Рис.30.). Центр вертепу - ясла з маленьким Ісусом, біля них розміщені фігури: Марії, Йосифа, трьох царів, Ангела. Також ще є звірі, верблюд, олень, буйвол, баран, вівця, кінь. Над усіма ними світить Вифлиемська зірка.

Заввишки ці фігури від 40 сантиметрів до 4 метрів, а їх вага від 3 до 70 кілограм. Створити такий вертеп та біблійних персонажів з сіна митців надихнули колядки. Майже в кожній з них співається, що “Діва Марія Ісуса породила, та в яслах на сіні Його положила”. Тому саме сіно є одним із символів Різдва, а також це хороший пластичний матеріал для виготовлення скульптур.

Вертеп з сіна також долучились створити заступниця Наталія Пак (Рис.31.) та добровільний помічник, хорист церковного хору Микола Зузанський. Каркаси всіх фігур зроблені з дроту та картону, перемотаного скотчем. На них накладали сіно, солому, яку перемотували нитками. Найважче було зробити з сіна лики святих. На увесь вертеп витратили 400 кілограм сіна, 20 кілограм соломи, два 50-метрові мотки ниток, 20 метрів тонкого алюмінієвого дроту та кілька кілограм картону. Такі фігури з сіна можуть зберігатись у сухому місці близько 20-ти років.

Митці подарували цю красу з пахучої сушеної трави рідній Надвірній, тепер вона прикрашає місто на різдвяні свята. (Рис.32)

Також Жанна Дмитрівна Бондаренко є ініціатором та організатором розпису головної площі міста Надвірна (Рис. 33).

Гуцульський орнамент, який виконали в автентичних кольорах, простягнувся на Площі Шевченка та далі – на Надвірнянській стометрівці до Ратуші. Така акція приурочена до міжнародного гуцульського фестивалю, який проходить кожного року в нашому місті. Саме тут, на центральній площі виставляють свої роботи майстри декоративного мистецтва краю. За допомогою такого візерунка центральна вулиця міста стала виглядати цікавіше. По закінченню події така вишиванка додаватиме місту яскравості.

Організатори акції намагались підібрати малюнок, який гарно буде доповнювати бруківку головної площі, викладеної у формі орнаменту. Українці сьогодні з гордістю надягають вишиванку на себе, тож учасники такої події вирішили надягти її і на наше місто. Прикрашати центральну площу вирішили орнаментом у формі гerdани – традиційної гуцульської

жіночої прикраси. Не випадково обирали й теплу кольорову гаму, адже саме це притаманне нашому гуцульському регіону. До організаторів акції приєдналися десятки надвірнянців; кожен бажаючий мав можливість взяти в руки пензлі та зробити свій внесок у патріотичний малюнок. Особливо цій ініціативі радіють місцеві дітлахи.

Також неможливо не відмітити титанічну працю Жанни Бондаренко, як директора Надвірнянської художньої школи. Величезний вклад, спрямований на естетичне виховання дітей та юнацтва, виховання поваги до народних традицій, звичаїв та національних цінностей, розвиток творчих здібностей, надання початкової мистецької освіти, пошук та залучення до навчання особливо обдарованих дітей та залучення їх до професійного мистецтва. Ці учні є постійними учасниками загальноміських заходів, різноманітних свят, конкурсів, фестивалів тощо. Також ведеться активна виставкова діяльність дитячої художньої школи: постійно організовуються виставки кращих учнівських робіт, персональні виставки викладачів та учнів, тематичних виставок, конкурсів, різноманітних акцій.

Ярослав Лозинський - талановитий художник і фотомитець, уродженець села Верхній Майдан, Надвірнянського району. Саме околиці цього мальовничого села, його вулиці, галявини, лісові куточки та багатства ще не згаданих інших див природи надихають митця творити. Ще з самого дитинства митець захоплювався фотографією. Його перший учитель у цій царині - сусід Петрові Андрейчук, котрий разом зі своїм сином навчав і Славка знімкувати. Навіть під час строкової військової служби не переставав займатись творчістю та виготовляти фотографії, хоча це було там суворо заборонено.

Навчався Івано-Франківського педінституті на художньо-графічному факультеті. Саме там відкрив для себе фотографію як мистецтво. А вже нині без Ярослава Лозинського не обходяться районні й обласні фотовиставки.

Дивосвіт, який оточує Ярослава він передає людям: малює, вирізьблює, фотографує, витинає. Автор живописних і графічних робіт, ілюстрацій,

вигинанок, писанок та інших творів, які прикрашають бібліотеки у м. Надвірна. Фотороботами Ярослава Лозинського заповнений сайт села Верхній Майдан. Його живописна робота є навіть у храмі у Гвозді. Він – автор оригінального портрета талановитого композитора, музиканта, співака, поета Володимира Івасюка.

Митець експериментує у різних жанрах фотографії. Вдало виходять у нього усі види фотомистецтва, також він має багато нагород у пейзажній фотографії та фотогуморі. Ярослав Лозинський брав участь у фотовиставці XXI Гуцульського фестивалю у Вижниці, де завоював диплом I ступеня.

Його вихованці гуртка «Цифрова фотографія» Надвірнянської станції юних техніків є призерами обласних галузевих змагань, виставок і конкурсів. Ярослава Лозинського ще називають «Пікассо у графіці».

Таким чином, художньо-стильові та сюжетно-тематичні особливості образотворчого мистецтва Надвірнянщини досліджуваного періоду свідчать про їх співвіднесеність із мистецькими процесами на всій території України, що дозволяє розглядати їх як невід’ємну складову так званої національної художньої культури. Образотворче мистецтво більшості художників Надвірнянщини демонструють широкий тематичний і жанровий діапазон, хоча окремі автори зосереджувалися на вузькому колі тем.

3.2. Розвиток сучасного декоративно-прикладного мистецтва краю

Активно розвивалося на Надвірнянщині декоративно-прикладне мистецтво. Тут працювали талановиті митці, які зробили помітний вклад у культуру краю.

Велике пізнавальне значення має вивчення творчості провідного майстра писанкарства, вишивки, живопису, мистецтвознавця, етнографа, громадського діяча Дмитра Пожоджука (Рис.42).. Він став ініціатором проведення Всеукраїнських та Міжнародних з’їздів писанкарів у Києві (кінець XX – початок XXI ст.). Організував Перший Всеукраїнський конкурс дитячої писанки. Обраний головою Всеукраїнської координаційної ради з

вивчення і відродження писанкарства. Став одним із засновників культурно-мистецького журналу «Писанка», керує роботою юнацької студії художньої вишивки і писанкарства у рідному селі Космачі.

Для писанок Д. Пожоджука характерні простота і довершеність орнаменту, неповторність композиції, відчуття руху і ритму (Рис.43). Стали мистецькими шедеврами його писанки «Косарі», «А я собі Христя», «Дерево життя». В останній із них, яка є творчим звітом митця, автор поєднує символи сонця, хреста, небесної вісі, рослинні і геометричні орнаменти.

Народна майстриня Ганна Вережак працює педагогом у Яблуницькій ЗОШ I-II ст., де вона організувала студію «Писанка». Була учасницею Міжнародних з'їздів писанкарів, переможцем обласного конкурсу «Галерея мистецтва» та конкурсів навчальних програм і посібників. Г. Вережак створила орієнтовну програму гуртка писанкарства для гуцульських шкіл, видала книги «Мистецтво узору на писанці», «Писанкарство», стала співавтором навчального посібника для 9-11 класів «Основи художніх промислів» [18, с. 442].

Заслуговує на увагу також творчість відомих писанкарів Гуцульщини – Світлани Стадник, Олега Кіращука, Світлани Корпанюк-Грепиняк, Віри та Сергія Борисів (Чорний Потік), Катерини Крилюк (Заріччя), Івана Семчука (Добротів), Олени Гулій (Надвірна) та ін.

У 2018 році Міністерство культури України внесло традицію гуцульської писанки до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України.

На території Надвірнянського району знаходиться мальовниче село під назвою Чорний Потік, яке з давніх-давен вважають своєрідним центром писанкарства у Надвірнянській Гуцульщині. Тут майже в кожній хаті вміють розписувати великодні яйця. Особливо оживає ця галузь у передвеликодні дні. Головне, що чорнопотіцька писанка має свою марку. Її відразу впізнаєте в кошику серед інших писанок Карпатського краю. У чорнопотіцькій писанці на чорному тлі, без традиційної сіточки, переважають рожевий,

фіолетовий та голубий кольори, на відміну від відомих космацьких із гарячими барвами (Рис.3.15).

У Чорному Потоці пишуть писанки великі й малі, цілими родинами. Їх майстерність передається з покоління в покоління. Ази цього давнього мистецтва нині вивчають у місцевій школі в гуртках писанкарства від Надвірнянського й Ланчинського центрів дитячої та юнацької творчості, де наставниками є Микола Палійчук та Оксана Васишлин.

До речі, Оксану Васишлин можна вважати професійною майстринею. Вона є не тільки продовжувачем цього делікатного ремесла своєї бабусі Юстини, матері Марії і старшої сестри Ярослави, але й сама виробляє свій почерк. Тож не випадково позаторік стала наймолодшим членом Національної спілки майстрів народного мистецтва, а перед цим атестована майстринею з писанкарства зі званням народної.

Оксана Васишлин ще зі шкільних років бере участь у районних, обласних та всеукраїнських виставках технічної творчості, у щорічних фестивалях «Писанки» в Коломиї. У ці передсвяткові дні Оксаніні маленькі диво-витвори експонують у столичному Музеї Гетьманства, музеї «Бойківщина» у м. Самбір Львівської області та коломийському музеї «Писанка».

Стало хорошою традицією у селі Чорний Потік організовувати Фестиваль чорнопотоківської писанки. Адже село є одним з найвідоміших центрів писанкарства Гуцульщини. Писанка без перебільшення, є візитівкою Чорного Потоку (Рис.44).

До свята писанки тут готуються всією громадою. Це прекрасне дійство як завжди чарує присутніх якоюсь доброю, світлою атмосферою. Проходить фестиваль у будинку культури, а також в шкільних приміщеннях діють виставки, на яких були представлені роботи талановитих чорнопотівчан: художників та різьбярів Руслана Васишлина, Василя Шовгенюка, Василя Остап'юка, Івана Тимінського; вишивальниць Ольги Сопилюк, Ганни Струк, Марії Бойчук, Марії Тимінської. В цей день також проводять майстер-класи з

писання писанок Соломія Шовгенюк, Ірина Шовгенюк, Оксана Шовгенюк та їх наставниця Оксана Поварчук. Також своїми знаннями та вміннями розпису ділиться майстриня Марія Палійчук.

Кожний учасник фестивалю мав нагоду власноруч розписати писанки та дізнатись про всі тонкощі цього ремесла.

Іван Остап'юк – майстер вишивки із села Назавизів Надвірнянського району (Рис.45)..Ще з самого дитинства Іван захопився вишиванням , коли його мати-вишивальниця радилась з ним які нитки та узори краще підібрати.

Згодом хлопець вступив до Івано-Франківського педагогічного інституту імені Василя Стефаника. Дипломна робота була присвячена гуцульській вишивці. Тепер ця робота зберігається у музеї Інституту мистецтва та культури у Івано-Франківську. Також Іван Остап'юк видав свою книжку “Вишиванкові переливи”. А зовсім нещодавно відкрив виставку своїх вишитих писанок в музеї історії Надвірнянщини. На цій виставці митець демонструє неповторні мотиви писанок з Чорного потоку (Рис.46).

Ще однією відомою вишивальницею з м. Надвірна є Олена Даніва (Рис.47).

Свій творчий шлях вона розпочала в 2009 році. Особливістю робіт майстрині є те, що вона сама конструює виріб, продумує його дизайн, кроїть, вишиває, та потім збирає у готовий виріб вишиті деталі. Деякі роботи повністю зібрані ручними швами, так, як це робили в сиву давнину наші предки. Вивчаючи особливості українських старовинних сорочок різних регіонів України(Полтавщина, Київщина, Гуцульщина, Покуття, Поділля, Полісся), вишивальниця застосовує давні традиційні техніки, оздоблювальні і конструктивні шви і об'єднує їх у виробках сучасного крою. Олена Даніва володіє такими народними автентичними українськими техніками вишивки : лиштва, гуцульська низинка, покутські техніки: «довбане» та «позаглінне», поліське заволікання, полтавське вирізування, складні мережки: шабак, настил через прутик, настил по сітці, різні види змережувань та зубцювань.

Її перша виставка вишитих робіт відбулась у 2012 р. в стінах рідного Надвірнянського коледжу Національного транспортного інституту, де навчалася в 1993-1996 роках.

Майстриня приймала участь в другому Прикарпатському фестивалі-конкурсі дизайну одягу за мотивами народного мистецтва «Весняні Акорди» м. Івано-Франківськ у 2014 році. Також у 2013 році Олена Даніва включена до каталогу «Мистецька палітра Прикарпаття», де представлені відомі майстри народних промыслів нашого краю. Також вона неодноразово проводила авторські майстер-класи у м. Києві та м. Львові. В травні 2016 р. в Музеї історії Надвірнянщини відбулася персональна виставка Олени Данівої.

Майстриня приймає дуже активну участь в культурному житті рідного міста, проводить майстер-класи і виставки, бере участь в науково-практичних конференціях та просвітницьких заходах.

Її творчість популяризує українські традиції вишивання, заохочує вишивальниць до використання в своїх роботах традиційних українських технік, широко розповсюджує їх. А також відроджує традиційну українську вишивку з її особливостями (Рис.48).

Кочержук Іван Степанович – художник-різьбяр. Закінчив Косівський технікум народних художній промыслів, а згодом працював у різьбярському цеху від Косівського художньо- виробничого комбінату. Іван Кочержук брав участь у регіональних та міжнародних мистецьких виставках, а його персональна виставка відбулась у Києві (1990р.; 1993р).

Митець є автором декоративних та-релей, свічників, скринь, об'ємно-просторових декоративних композицій для житлових інтер'єрів та громадських приміщень.

Основна техніка майстра - сухе різьблення, поєднання плоскорізьблення на чорній або темно-вишневій лакованих поверхнях з акварельними фарбами. Свої вироби інкрустує бісером, вставками, цвяшка-ми, пластинами різних порід де-ревини. Для творчості Івана

Степановича характерне глибоко вибране чисте, іноді дворівневе тло. Окремі ви-роби зберігаються у Коломийському музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття, та в Івано-Франківському краєзнавчому музеї.

Відродженням давніх гуцульських ремесел займається Надвірнянська художня школа. Перебуваючи на території школи відчуваєш небувалу силу мистецтва та чисту енергію краси. Розроблена ціла концепція, яка є родзинкою школи, особлива увага приділяється вивченню давніх ремесел. Учні вивчають культуру та традиції декоративного мистецтва краю. Також акцентується увага на сучасному баченні традиційних ремесел.

Таким чином декоративно-прикладне мистецтво набуло великого розвитку на Надвірнянщині. Тут активно розвивалося писанкарство, вишивка та художнє різьблення.

3.3 Творча діяльність художньої школи в м.Надвірна

Важливе значення у культурно-мистецькому житті Надвірнянщини займає Надвірнянська художня школа. Тут відбувається цікавий навчальний процес, проводяться виставки та інші заходи.

У школи працюють досвідчені викладачі, які беруть участь у виставках. Зокрема, Пак Наталія Ярославівна – викладач вищої категорії, вчитель- методист, заступник директора з навчально-виховної роботи. Є випускницею Надвірнянської дитячої художньої школи. Вищу освіту здобувала в Інституті Мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника за спеціальністю декоративно-прикладне мистецтво. Активно працює в техніці акварельного і олійного живопису, витинанки та інших видах декоративно-прикладного мистецтва. Вона є переможцем Міжнародних, Всеукраїнських та обласних виставок і конкурсів. Зокрема, дипломат Міжнародних Гуцульських фестивалів (2010-2016 рр.); тричі нагороджена почесною грамотою Міністерства культури України. Учні Пак Наталії неодноразово відзначалися в Міжнародних конкурсах: «Чарівна

книжка», «Краса Бескидів» (Польща, 2014р.), «Бієнале» (Чехія,2008р.) та Всеукраїнському конкурсі «Вижницька палітра».

Алієва Надія Василівна – закінчила Косівський коледж декоративного та прикладного мистецтва ім. Касіяна за спеціальністю художник, майстер художньої кераміки. Випускниця Львівської академії мистецтв при Косівському інституті декоративно-прикладного мистецтва. Надія Василівна є наставником багатьох випускників дитячої художньої школи, які на цей час є студентами вищих мистецьких навчальних закладів. У вільний від роботи час творчо працює у різноманітних авторських техніках, займається оформленням інтер'єрів. Багато її робіт зберігається у приватних колекціях. Нагороджена дипломи за участь у Міжнародних молодіжних гончарних фестивалях «Опішне» та Міжнародних Гуцульських фестивалях. Учні Надії неодноразово були переможцями конкурсів та фестивалів різних рівнів.

Князева Юлія Костянтинівна – закінчила Вижницький коледж декоративно-прикладного мистецтва ім. В.Ю.Шкрібляка за спеціальністю «Дизайн». Є викладачем вищої категорії. Активна учасниця різноманітних заходів: виставок, проектів, пленерів та майстер-класів. Нагороджена дипломами за участь та перемогу у Міжнародних гуцульських фестивалях, Міжнародних молодіжних гончарних фестивалях «Опішне». На даний час творчо працює в техніці витинанки.

Однією з виставок вихованців Надвірнянської художньої школи є «Архітектурна спадщина міста Надвірня» до Дня міста (Рис.53.;Рис.54)

Виставка проходила у Надвірнянській міській раді. Тут представлено близько 30 робіт учнів різних вікових категорій від 13 до 15 років з таких видів образотворчого мистецтва, як графіка, акварель, етюд, малюнок, комбінована техніка. Ці художні роботи були підготовлені під керівництвом викладачів школи мистецтв: Бондаренко Жанни, Пак Наталії, Гордійчук Марії та Гайдук Марії.

У роботах зображено пам'ятки історії, архітектури та мистецтва Надвірної, які ідентифікують наше місто. Вивчаючи мистецтвознавство

міста, учні художньої школи намагалися передати архітектурний стиль та автентичність Надвірної в сучасному контексті з метою збереження історичної спадщини (Додаток С). Після виставки планується підготувати брошури, листівки чи календарі з представленими на виставці роботами, що стане чудовою промоцією нашого міста серед туристів[12].

Найбільше багатство Надвірнянщини – це її щирі, працьовиті та талановиті мешканці, а особливо діти, багато з яких навчається у Надвірнянській дитячій художній школі, яка є гордістю міста. Завдяки титанічній праці, творчому, цікавому, натхненному та неординарному підходу директора Жанни Бондаренко, викладачів(Рис.55) та учнів художньої школи Надвірна має широку присутність на виставках не лише районного чи обласного рівня, а й всеукраїнського. Крім того, ЗУШ є активним учасником та співорганізатором різноманітних заходів, які відбуваються на території нашого міста та району, завдяки чому вирізняються своєю унікальністю.

У перших класах, щоб викликати у дітей інтерес до творчості та виготовлення художніх виробів, вчителі знайомлять їх з оригінальними виробами народних майстрів-різьбярів у шкільних та приватних музеях, на виставках декоративно-прикладного мистецтва, в майстернях так звані народні умільці.

На наступних уроках школярі вивчають основи виготовлення предметів мистецтва, зв'язок художньої форми з технологічними прийомами обробки, матеріалознавство – властивості та здібності різних порід деревини.

Після вивчення основних елементів різьбярських візерунків учні знайомляться з основними видами орнаментальних мотивів, які мають геометричний характер у гуцульському різьбленні, тобто формами квадрата, ромба, кола, півкола, еліпса тощо. Далі найважливішим є індивідуальна робота вчителя з учнем щодо показу техніки оволодіння різцями та іншими інструментами, яких близько 50, а також раціональних способів виконання окремих операцій.

Після засвоєння основних мотивів різьблення учні знайомляться і приступають до оволодіння композиціями орнаментів, які мають відповідати призначенню предмета, гармонійно поєднуватися з його формою та фактурою матеріалу. На цьому етапі педагогічне керівництво вчителя є дуже важливим. «Адже саме в орнаментиці має виявлятися почуття пропорцій та естетичний смак учня; саме на цьому етапі творчості перед ним постає надзвичайно складне завдання: на основі традиційних елементів і мотивів створити оригінальний твір, у якому відчувалася б єдність художньої форми і практичного призначення речі. Учитель допомагає кожному учневі глибше усвідомити роль композиції, яка має принципове значення серед елементів художньої форми» [15, с. 105].

Старшокласники оволодівають технікою маркетрі, оздоблення виробів різнокольоровими шматочками твердого матеріалу (дерево, метал, мармур, скло, перламутр, бісер, камінь, декоративний дріт, кістка, ріг).

Вироби школярів аналізуються і оцінюються за такими критеріями, як ступінь оволодіння принципами творення художніх виробів, техніка різьблення та інструкції і якість столярної роботи.

Під час вивчення гуцульського різьбярства учні обов'язково відвідують майстерні сучасних народних майстрів рідного краю, художників-професіоналів – продовжувачів карпатської різьбярської традиції. Серед них – Петро Корпанюк, Микола Стринадюк, Мирослав Радиш, Василь Бович, Федір Гавриленко (Косів), Роман Бортейчук (Верховина), Галина Олійник (Вижниця), Павло Ягнюк (Рахів), Юрій Семчук (Космач), Віктор Клепацький (Путила) та ін. Знайомство з глибоко філософськими роботами сучасних майстрів дерев'яної графіки сприяє розширенню кругозору школярів про світ професій та впливає на їх професійне самовизначення. Адже сьогодні дизайнери, що працюють в галузі декоративно-прикладного мистецтва, все більше звертаються до народно-етнографічних джерел і автентичних зразків, зокрема гуцульського геометричного орнаменту, з метою ефективних розробок сучасних дизайн-проектів.

Неоціненне значення для формування повноцінних уявлень здобувачів освіти про художнє середовище гуцульського традиційного різьбярства мають навчальні екскурсії у місцеві музеї. Так, лише в Коломийському Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття зберігається більше як 500 експонатів – декоративних творів мистецької родини Шкрібляків- Корпанюків [16, с. 73].

Досліджуючи вплив народного мистецтва на професійне самовизначення молоді, науковець і видатний організатор освіти П. Лосюк слушно підкреслює: «Звичайно, не всі випускники шкіл, які вивчають декоративно-прикладне мистецтво, ідуть працювати або вчитись за профілями художніх промислів. Ніхто не ставить це за мету. На основі психодіагностики здібностей школярі залучаються до різних видів позаурочних занять. Але не даремно вони витратили час на уроках праці, вкладеної у звичайну побутову річ. Випускник, чутливий до краси праці, чутливий і до краси творчої діяльності, де йому доведеться трудитися» [14, с. 95].

Таким чином, завдяки зусиллям зацікавлених державних і громадських організацій, науково-практичній діяльності дослідників у галузі етнопедагогіки, мистецтвознавства, професійної освіти, музейної педагогіки закладено основи ґрунтового вивчення ДПМ у закладах освіти Гуцульського регіону.

3.4. Виставки та фестивалі Надвірнянщини

Важливе значення у мистецькому житті Надвірнянщини займають музеї, проведені у районі виставки та фестивалі. У цих заходах приймають участь переважно місцеві митці та запрошені гості.

Потужним осередком культурно-мистецького життя краю є Музей історії Надвірнянщини, що засновано історико-просвітницьким товариством «Меморіал» у 1995 році з метою відтворення історичної правди про героїчну

боротьбу українського народу за незалежність у 1940-1950-х роках території с. Надвірнянщина.

На території району виявлено місця давнього поселення, промисловості, торгівлі, а також сліди перебування козаків та опришків, що відображено в його експозиціях.

Музейна експозиція розміщена в 14 залах двоповерхової будівлі та в підвалі. Адже з часу свого існування і до 1960-х рр. ця будівля була каторгою для поневолювачів нашого краю:

- 1939-1941 – НКВС;
- 1941-1944 – гестапо;
- 1944-1965 - КДБ.

У підвалах збереглися кров і написи тих захисників рідної землі, які ще в 40-50-х роках хотіли бачити свою Україну незалежною, їхній синьо-жовтий прапор та їхній герб – тризуб. За це вони були жорстоко переслідувані комуністичним режимом, жорстоко катовані, відправлялися в тюрми та заслання. Народ відчайдушно відбивався, а його найкращі сини й доньки поклали свої молоді життя. І тому музей розкриває цю трагічну сторону нашої історії багатьма фактами, фото, документами, експонатами, спогадами самих учасників, друкованою продукцією КДБ.

Музей пропонує такі виставки:

1. Боротьба з поневолювачами нашого краю до 20 ст.
2. Перша світова війна, СРСР, УНР, ЗУНР, політична палітра регіону.
3. Радянська влада в Західній Україні, більшовицький терор 1939-1941 рр.
4. Німецька окупація краю. Створення УПА.
5. Боротьба УПА проти фашистсько-більшовицького режиму.
6. Процес становлення української державності. Кінець 80-х – початок 90-х років ХХ ст.
7. Народознавче світло.
8. Історія промислів і промислів Надвірнянщини.

9. Відомі земляки.

10. Три зали займає Фонд культури і мистецтва імені Володимира Луціва, співака-бандуриста зі світовим іменем, громадянина Великої Британії, уродженця Надвірної.

Зміни стосувалися переважно предметів, які оновлювалися завдяки казначейським документам у фонді музею. Наприклад, перша зала «Історія визвольних змагань на території Надвірнянщини до XIX ст.» розширила експозицію знахідками раннього модерну, останнього льодовикового періоду та кам'яного віку. Вік (див. додаток № 6а). Тематична структура в інших залах першого поверху в основному охоплює період короткого XX ст. В основному, завдяки новим поповненням фонду та дослідженням території Долішнього та Пнівського замків тематика експозиції першого залу почала змінюватися на тематичні комплекси «Повстання С. Височана. Сліди козацтва на Трансвірнянщині (XVII ст.)» та «Опришківський рух» також почали змінювати мету та основні завдання експозиції. В експозиції другого залу під назвою «Перша світова війна» провідне місце посідають експозиційні групи, які розповідають про діяльність Українського стрілецького легіону «Січ», Українську Народну Республіку. ЗУНР, польську окупацію ЗУНР та молодіжні організації «Пласт», «Луг», «Січ», «Сокіл» та про створення Карпатської України. Окреме місце в експозиції відведено розкриттю життєвого шляху сержанта української армії Софії Галечко, яка загинула і похована на території Трансвірнянщини.

Третій зал «Друга світова війна» орієнтований на територію Західної України та знайомить відвідувачів із широким колом підтем: про прихід «перших советів», радянський терор на теренах с. Трансвірнянщина у 1939-1941 рр., депортації місцевого населення, акт відновлення української державності 1941 р. у Львові, німецька окупація території, діяльність с. УПА на території Івано-Франківської області, створення першої української дивізії УНА та засідка партизанського з'єднання С Ковпака в Карпатах 68. Ця

експозиція. також йдеться про створення дивізії СС «Галичина» навесні 1943 р. та структуру УПА.

Надвірнянського району та району Ланчина.

Експозиція четвертого залу присвячена Надвірнянщині у повоєнні роки, а саме боротьбі УПА на території краю, терору КП(б)У та НКВС проти с. т. зв повстанців та їхніх родин, примусова колективізація та депортація місцевого населення, ліквідація Української Греко-Католицької Церкви 69. Ця зала також насичена свідченнями людей, які пережили тортури в стінах і підвалі цього приміщення, яке в 1944–1956 рр. слугувало штабом НКВС Надвірнянщини [38]. Експозиція п'ятої зали тематично продовжує попереднє експозиційне середовище і розповідає про реорганізацію УПА на воїнів, псевдовоїнів, визначні бої УПА на теренах Надвірнянщини та твердження. учасників т. зв повстанської боротьби. Доповнює експозицію реконструкція бункера-укриття, де після 2014 року перебувала меморіальна дошка з біографіями шести охоронців, які загинули під час російської військової агресії на сході України. встановлено.

Проаналізувавши експозиційне середовище першого поверху музею 1995-2019 рр., можна зробити висновок, що це була комплексна структурна експозиційна одиниця, яка була створена з метою, перш за все, розкрити героїчний наратив історії боротьби українського народу проти поневолення та за незалежність на протипагу радянській практиці маргіналізації цієї історії та її фальсифікації. В інтерв'ю Андрій Василів також зазначає про актуальність цієї експозиції в контексті середини 1990-х років, коли історія визвольного руху ще не була широко доступна в публічному просторі [35].

Його безцінні книги та епістолярна спадщина є невичерпним джерелом для митців, науковців та письменників, адже зародження спілкування з найважливішими композиторами, театральними акторами, співаками, танцюристами, критиками, художниками, графіками, скульпторами, такими як: Григорій Крук, Михайло Мороза, Якова Гніздовського та багатьох інших,

можна використовувати для написання наукових праць, доповідей, досліджень тощо.

Основні теми експозиції зосереджені на трагедії українського народу в цілому та трагедії простих українців, які змушені постійно боротися за свої права та платити високу ціну в разі поразки.

Головними героями експозиції є не лише постаті Семена Височана, Олекси Довбуша, Софії Галечко, Степана Бандери, Симона Петлюри, а й місцеві жителі та сучасники, які стоять в одному ряду з відомими творцями української національної ідеї. Серед антигероїв виставки – радянський, нацистський та польський «окупаційний режим», серед яких радянська окупаційна влада перемагає за критеріями жорстокості та систематичного придушення українського національного руху опору. Основний меседж цієї виставки можна сформулювати так: «Воля здобувається в боротьбі», що ще більше вказує на роль виставки як засобу розкриття історичної правди про злочини окупаційних режимів та нарративу. формований, а також для ознайомлення з історією визвольного руху, а також елементом виховання патріотизму серед відвідувачів Локальний вимір історії тут яскраво присутній і представлений на тому ж рівні, що й великий нарратив експозиції, в пропорції він займає більше половини експозиційної площі.

Наступним просторовим блоком експозиції, який ми розглядаємо в дослідженні, є постійна експозиція в залах другого поверху музею. Після урочистого відкриття експозиції музею в грудні 1995 року, всі кімнати другого поверху не були у власності музею, а належали патріотичним товариствам, братству УПА, конгресу українських націоналістів та деяким політичним організаціям [37].

Коли відвідувачі піднімаються сходами на другий поверх музею, до них промовляє експозиційний комплекс, встановлений за сприяння Київського міського товариства “Меморіал” ім. Василя Стуса. Ця експозиція складається з двох десятків тематичних блоків, які інформативно розкривають “білі плями” історії СРСР. За задумкою, піднімаючись на гору,

відвідувач музею хронологічно переживає історію України від 1917 року до розпаду радянського союзу і здобуття Україною Незалежності.

У 2000-му році музей отримав право на другий поверх, а експозиційний простір музею поповнився трьома додатковим залами. Тоді ж заклад отримав і нову назву – Музей історії Надвірнянщини, а для громадськості була представлена перша зала другого поверху. Експозиція даної зали розповідає про історію та розвиток лісообробної, а також нафтовидобувної та нафтопереробної. Також у цій залі були представлені тематичні експозиційні комплекси про народний одяг, мистецтво та відомих постатей Надвірнянщини, а пізніше додалася тематична експозиція щодо промислів та ремесл на території району. Станом на 2021 рік тематика зали зосередилася на форматі «Етнографічної світлиці», де представлені побутово-ужиткові речі, зібрані з сіл Надвірнянського району.

У наступних двох залах в серпні 2001 року було облаштовано особистий фонд відомого тенора, виконавця дум та бандуриста, уродженця Надвірної - Володимира Луціва[38]. Митець передав до музею особисту колекцію книг, нагород, картин та низки інших речей пов'язаних з його концертною діяльністю. З 2014 року в другій залі розміщена експозиція на тему «Славні краяни», яка розповідає про мешканців Надвірнянщини, що досягли професійного успіху та здобули світове визнання.

Підсумовуючи аналіз трьох просторових блоків постійної експозиції музею, можна зробити висновок, що вона була створена на вимогу часу, насамперед з метою викриття злочинів радянської влади, символом якої був льох і приміщення колишнього КДБ. Спочатку постійна експозиція займала перший поверх і підвал. Загалом експозиція розповідала про визвольну боротьбу українського народу, інтегрувала локальний вимір цієї боротьби в ширший національний контекст, наголошувала на зв'язку цієї боротьби із здобуттям незалежності. Виставка мала патріотичну та просвітницьку мету, а тому локальний вимір історії підсилив ключовий мотив експозиційного середовища.

Оновлена виставка 2021 року значно розширює наратив місцевої історії, який зараз у фокусі. Нова експозиція розповідає про мультикультурну історію міста, розкриває його соціальну та культурну історію. У цьому наративі «інший» уже не сприймається як «ворожий», але слід зазначити, що це твердження стосується залів, які висвітлюють історію міста від найдавніших часів до початку Другої світової війни. Відкриття експозиції на другому поверсі спочатку доповнило локальний наратив історії міста темою промислових потужностей міста другої половини ХХ ст., а згодом етнографічна зала та фонд Володимира Луціва перетворили музей на комбінований музей. Після певних трансформацій, які відбулися протягом 2000-х років, постійна експозиція на другому поверсі зосередилася на розкритті соціокультурного виміру місцевої історії та збереженні пам'яті про визначних особистостей Верхнього Врinya.

Темою першої експозиційної зали на другому поверсі музею на початку 2000-х була історія, яка знайомила відвідувачів із промисловістю міста, його легкою промисловістю та місцевими промислами, а також відомими жителями Надвірнянщини. У другій половині 10-х років ХХ століття експозиція залу була присвячена етнографії краю. Завдяки поповненню фондів у наступний період трансформувалися об'єкти експозиційного середовища та тематичні виставкові комплекси, але тематика постійної експозиції залу залишилася незмінною. Етнографічна маяк і зали, обладнані фондом Володимира Луціва, трансформували музей і перетворили його на музей комбінованого типу. Відповідно, експозиційне середовище другого поверху формує соціокультурний вимір місцевої історії. Образ головного героя цього середовища персоніфікується в архетипі талановитої людини, яка, з одного боку, розвиває свій талант, здобуває світове визнання та відстоює свідому громадську позицію, а з іншого – використовує простір, що його оточує, для вдосконалювати свій талант.

Вагоме значення мають міжнародні проекти з популяризації культурної спадщини Гуцульщини. Серед них – Міжнародні щорічні Гуцульські

фестивалі, Міжнародна Карпатська Школа Етнодизайну, «Світ Карпатських розет», Міжнародний мистецький фестиваль «Карпатський простір», «Єврорегіон «Карпати – Україна», Міжнародні фестивалі гірських професій та ін.

Широкий спектр проблем і перспектив розвитку ДПМ Гуцульщини було висвітлено на міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях:

- «Гуцульський феномен: мистецтво жити і творити» (м. Косів, 2011 р.);

- «Феномен українського художнього деревообробництва» (с. Яворів, 2012 р.);

- «Національно-патріотичне, природо-екологічне та морально-правове виховання населення Гуцульського регіону – важливий вклад у збереження цілісності України, її природних ресурсів та історико-культурної спадщини: стан, проблеми, шляхи їх розв'язання» (м. Надвірна, 2015 р.);

- «Роль освіти у сталому розвитку гірського регіону» (м. Івано-Франківськ, 2017 р.);

- «Український феномен Гуцульщини: національний та європейський контексти» (м. Коломия, 2017 р.);

- «Гуцульщина – ХХІ сторіччя: проблеми та перспективи збереження гірської природи та етнічної культури в гуцульському регіоні Українських Карпат в умовах глобалізації» (м. Яремче, 2018 р.);

- «Професійна підготовка фахівців у вимірі нових освітніх реалій» (м. Івано-Франківськ, 2018 р.).

П'ятий обласний фестиваль чоловічих хорів та ансамблів буде приурочений до Дня Незалежності України та 75-ї річниці заснування УПА. Акція під назвою «Вставай, Україно!» відбудеться 27 серпня у Надвірній у міському парку імені Івана Франка.

Про це йшлося на засіданні оргкомітету.

На фестиваль у Надвірний планують приїхати понад 25 колективів із Прикарпаття та один із Чернігівщини, а це понад 400 учасників. Крім того, у міському парку імені Івана Франка він відкриє художню виставку майстрів Трансільванського краю.

Вагомий внесок у підтримання добросусідських стосунків вносять художні колективи району. Протягом багатьох років за кордоном район цінували фольклорний ансамбль «Аркан», фольклорний ансамбль «Черлені пацьорки», ансамбль народного аматорського танцю «Горянка», фольклорний ансамбль «Скарбниця».

14-15 січня фольклорний гурт «Черлені пацьорки» взяв участь у ХІХ Міжнародному фестивалі українських колядок у Румунії (м. Сігет).

з 7 по 12 червня 2012 року народний аматорський танцювальний колектив РБК «Горянка» взяв участь у XV виставці народних умільців та декоративно-прикладного мистецтва прикордоння в м. Пруднік (Польща);

з 15 по 17 червня 2012 року «Горянка» - учасник 13 щорічного міжнародного дитячого фестивалю «Сонце-радість-краса» м. Несембра (Болгарія) - 2 місце;

У 2013 році фольклорний ансамбль «Черлені пацьорки» Делятинського НД 12-14 січня взяв участь у ХХ Міжнародному фестивалі колядок та зимових обрядів українців Румунії (повіт Марамуре, Сігет).

Учасники фольклорного гурту «Скарбниця» Гвізд СБК взяли участь у міжнародному фестивалі художніх колективів у Польщі.

19-23 червня 2013 року народний аматорський ансамбль танцю «Горянка» та зразковий ансамбль танцю «Горяночка» РБК м. Надвірнянськ взяли участь у фестивалі «Adriatic Folk Fest 2013» у м. Кріквініца (Хорватія).

З 18 по 27 серпня оркестр народної музики РБК «Козацькі струни» на запрошення Генерального консула України в Кракові (Польща) взяв участь в урочистостях з нагоди 22-ї річниці Незалежності України у Кракові та Краківському воєводстві.

Проводилась робота по реалізації міжнародного українсько-польського проекту розвитку туристичної велоінфраструктури на території району «На велосипеді Україною», в рамках якого в районі будуть промарковані веломаршрути, а концепцію розвитку велотуризму в Надвір'ї та видано електронну карту веломаршрутів.

Протягом лютого-березня низка майстрів народного мистецтва району з Чорного Потону, Делятина, Фитькова, Надвірної взяли участь у проекті «Мистецька палітра Прикарпаття» (за фінансової підтримки Посольства Фінляндії в Україні), і в результаті район включено до туристичного маршруту «Мистецьке коло Прикарпатська» та видано довідковий альбом із картою маршруту.

Міжнародний Гуцульський фестиваль – фольклорно-етнографічний захід, який щороку відбувається в одному з міст Гуцульщини. Вперше Верховина зустріла гостей у 1991 році. Гуцульський фестиваль існує з часів незалежності України.

Наприкінці минулого тижня в Рахівській райдержадміністрації під керівництвом голови РРА Павла Басараба відбулася нарада щодо організації та проведення 23-го міжнародного фестивалю Гуцула, в якій взяли участь представники с. були запрошені державні адміністрації Гуцули, округи та районні асоціації «Гуцульського краю».

У зустрічі також взяли участь начальник управління культури Закарпатської ОДА Вікторія Фролова та голова Всеукраїнського товариства «Гуцульщина» Дмитро Стефлюк.

Під час зустрічі обговорено критерії оцінювання виступів та склад журі фестивалю, а також жеребкування порядку виступів. Так, першими виступатимуть рахівські гуцули, другими — львівські, третіми — косівські, четвертими — коломийські, п'ятими — путилівські, шостими — вижницькі, сьомими — надвірнянські, восьмі — верховинські, завершують програму яремчанські гуцули.

Після багатьох років життя в Лондоні художниця Галина Петрова повернулася до рідної Надвірної, та не з порожніми руками, а з виставкою. Сьогодні у Музеї історії Надвірнянщини відкрили персональну виставку живопису художника.

Привітати художницю з відкриттям виставки прийшли друзі, рідні, однокласники, селищний голова Надвірної та, звісно, члени Івано-Франківського братства.

Галину Петрову давно знають усі як мецената, який не шкодує часу та сил для збору коштів для онкохворих дітей. На цій виставці вона розмістила кошик для збору коштів на лікування Станіславчика Фармути, сина ветерана АТО Андрія Фармути з Івано-Франківська. Дбайливі жителі міста, які прийшли на відкриття виставки, зібрали 2350 гривень 50 доларів. Крім того, 1000 грн. Картину, що продається на виставці, надає пані Галина.

Щорічно на території Надвірнянщини проводиться велика кількість різноманітних фестивалів, де люди можуть представити свої села в різноманітних конкурсах, а також весело і цікаво провести час. Цього року на території Пнівського замку було проведено етнофестиваль «Дженджур Фист». Організаторами фестивалю виступили громадська організація «Мистецька агенція», керівником якої є Володимир Молдавчук. У рамках фестивалю працювало етноподвір'я. Тут можна було послухати народні співи, скоштувати страви гуцульської кухні та відчути атмосферу середньовіччя (Рис.3.35)

Родзинкою фестивалю є спалення солом'яної Джінджі-баби, яке символізує перемогу добра над злом. Упродовж фестивалю люди записують на папірцях свої хвороби, негаразди тощо, віддають все це Джінджі-бабі, а відтак відбувається її спалення. Директор фестивалю «Дженджур Фист» Володимир Молдавчук розповів про подію, - «Фестиваль народився у 2012 році. З того часу ми робимо його, як Олімпійські ігри, рідко але яскраво (Рис.3.36). Він проходить вдруге. Його мета – це передовсім відродження Пнівської твердині як самобутнього осередку фортифікаційної споруди. Це можливість повернути її минулу славу та пошану. Відрадно, що з'явилися

люди, які почали вболівати за Пнівський замок і реставрувати його», – каже він (Рис.3.37).

Натхненники фестивалю, за словами Володимира Молдавчука, шукали щось оригінальне, якусь місцеву родзинку для його назви. І у 2012 році її знайшли. Під горою Сивуля росте дженджур – тирлич. Це відомий лікувальний засіб ще з часів лицарства. Окрасою Карпат, серед моря квітів і рослин, корінні жителі гір здавна вважають дженджур. Фестиваль сам по собі надзвичайний, як і корінь дженджуру. Він багатовекторний, який поєднує в собі гуцульську культуру, галицьку історію, ленд-арт, реконструкцію середньовічного життя, лицарські турніри, концертні та театралізовані дійства, ярмарки, відтворення традиційних ремесел і побуту Надвірнянщини, – додає директор.

Таким чином на Надвірнянщині активно розвивається музейна справа, відбуваються виставки та фестивалі. Особливе значення у мистецькому житті краю займають традиційний міжнародний гуцульський фестиваль, який періодично відбувається у Надвірній, а також нові фестивалі у с. Пнів та Чорний потік.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що мистецьке життя Надвір'янини цього періоду досліджувалося багатьма дослідниками. Вивчалося переважно декоративно-прикладне мистецтво. У своїх творах письменники та журналісти описували життєвий і творчий шлях митців цього краю. На даному етапі молоді дослідники активно продовжують вивчати культуру та мистецтво Надвірнянщини.

Встановлено, що розвиток сучасного мистецького життя Надвірнянщини базується на давніх традиціях народного декоративно-прикладного мистецтва краю. Тут у XIX – початку XX століття інтенсивно розвивалася вишивка, ткацтво, кераміка та художнє різьблення.

Центрами ремесел стали Надвірна і Делятин. Тут працювали солівники, ткачі, бондарі, кравці, які пропонували свої вироби не лише на місцевому ринку, а й по всьому Прикарпаттю. Позитивним фактором для розвитку ремесла було й те, що через Надвірнянщину пролягав торговий шлях до Угорщини.

Серед усіх видів декоративно-ужиткового мистецтва різьблення по дереву займає особливе місце. Великі запаси деревини сприяли розвитку різьблення. Найчастіше виготовляли меблі та різноманітні предмети побуту, предмети побуту: скрині, ліжка, полиці, посуд, частини архітектури (двері, віконниці), рушниці, пістолі тощо. Серед народних різьбярів Прикарпаття дуже індивідуальним є Василь Турчиняк із с.Луг (сmt. Делятин). Митець, взявши за основу елементи гуцульської геометричної різьби, створював власні неповторні композиції, зокрема підсвічники, хрести, престоли.

У XVIII – початку XX ст. на території Надвірнянщини зростає кількість майстрів, які займалися ткацтвом. Найбільше ткачів-кустарів було в околицях Березова, Білих Ослав та Заріччя. Значна кількість ткачів на Надвірнянщині виробляла полотняні та вовняні тканини для верхнього одягу.

У ХХ ст. на Надвірнянщині також розвивалося образотворче мистецтво. Окремі митці мешкали у цьому краї, інші- приїздили сюди на пленери та виконання замовлень.

До визначних особистостей який вніс великий внесок у розвиток образотворчого мистецтва Надвірнянщини першої половини ХХ століття є художник з Делятина Осип Васьків. Цей художник є одним із зачинателів авангарду в українському мистецтві. Його роботи презентувалися на престижних виставках у Кракові, Львові та інших містах Західної Європи.

На початку ХХ ст Надвірнянщину часто відвідував художник Юліан Панькевич. Зокрема, перебуваючи у м. Надвірна він виконав кілька ікон для місцевої церкви., проте доля її невідома. Чимало робіт у 50-80 –х роках виконали художники пейзажисти Олександр Нікітін, Леонід Левицький, аквареліст Михайло Кумановський, графік та живописець Ярема Оленюк, художник самоук Остап Мальгівський.

Встановлено, що мистецьке життя активно функціонувало на території Надвірнянщини у кінці ХХ-початку ХХІ століття. Активний розвиток культури у цей час спричинений здобуттям Україною Незалежності, національно-культурним пробудженням та свободою творчості яка настала в цей час.

Тут розвивалося образотворче мистецтво, зокрема живопис та графіка. Відомим художником-іконописцем на Надвірнянщині є Василь Стефурак. Він виконав чимало ікон для церков Надвірнянщини , зокрема рідного його села Фітьків а також Стримба, Маркова та Смодна. Крім того його ікони є на Тернопільщині та Львівщині.

Відомим у краї художником абстракціоністом є Юрій Боринець. Малювання Юрія Боринця, як спосіб відображення побаченого. Не як в дзеркалі чи фотоапараті. А як створення знакової структури, обмеженої гнучкістю графічної лінії та барвистістю живописної плями. Без ідей та концептів. Малювання як спосіб фіксування емоції. Створення емоційного

декору. Перетворення візуального реального об'ємного образу в загадково-орнаментальну знакову каліграфію.

Надзвичайно продуктивним є художник з Делятина Василь Мисюк. Живописні роботи художника виконані на в основному на гуцульську тематику. Це переважно етнографічні натюрморти або колоритні пейзажі Карпат або інтер'єри гуцульських хат із багатьма традиційними предметами побуту.

До митців старшого покоління належить Степан Герелишин з с. Стримба. Серед робіт цього митця-аматора портрети Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, відомих сучасних поетів і письменників, політичних діячів, пейзажі Карпат та сюжетні полотна на теми УПА.

Ярослав Лозинський - талановитий художник і фотомитець, уродженець села Верхній Майдан. Він автор живописних і графічних робіт, ілюстрацій та інших творів, які прикрашають бібліотеку у м. Надвірна. Митець експериментує у різних жанрах фотографії. Вдало виходять у нього усі види фотомистецтва, також він має багато нагород у пейзажній фотографії та фотогуморі.

Активно розвивалося в кінці ХХ-поч. ХХІ ст. декоративно-прикладне мистецтво, зокрема писанкарство, вишивка, різьблення по дереву.

Заслуговує на увагу творчість відомих писанкарів краю – Світлани Стадник, Олега Кірашука, Світлани Корпанюк-Грепінюк, Віри та Сергія Борисів (Чорний Потік), Катерини Крилюк (Заріччя), Івана Семчука (Добротів), Олени Гулій (Надвірна) та ін. Найбільший осередок писанкарства знаходиться у с. Чорний Потік.

Відомим сучасним майстром вишивки є Іван Остап'юк із села Назавизів. Нещодавно майстер відкрив виставку своїх вишитих писанок в музеї історії Надвірнянщини. На цій виставці митець демонструє неповторні мотиви писанок з Чорного потоку.

Ще однією відомою вишивальницею з м. Надвірна є Олена Даніва. Вивчаючи особливості українських старовинних сорочок різних регіонів

України(Полтавщина, Київщина, Гуцульщина, Покуття, Поділля, Полісся), вишивальниця застосовує давні традиційні техніки, оздоблювальні і конструктивні шви і об'єднує їх у виробках сучасного крою.

Кочержук Іван – художник-різьбяр. Митець є автором декоративних свічників, скринь, об'ємно-просторових декоративних композицій для житлових інтер'єрів та громадських приміщень. Основна техніка майстра - сухе різьблення, поєднання плоскорізьблення на чорній або темно-вишневій лакованих поверхнях з акварельними фарбами.

Важливе значення у культурно-мистецькому житті Надвірнянщини займає Надвірнянська художня школа. Тут відбувається цікавий навчальний процес, проводяться виставки та інші заходи. Провідними викладачами школи є Бондаренко Жанна, Пак Наталія, Гордійчук Марія та Гайдук Марія

Серед організованих у місті Надвірна художньою школою виставок слід відзначити «Архітектурна спадщина міста Надвірня» до Дня міста. Під час вивчення гуцульського різьбярства учні обов'язково відвідують майстерні сучасних народних майстрів рідного краю, художників-професіоналів, зокрема Микола Стринадюк, Мирослава Радиша, Василя Бовича.

Важливе значення у мистецькому житті Надвірнянщини займають музеї, проведені у районі виставки та фестивалі. У цих заходах приймають участь переважно місцеві митці та запрошені гості.

Потужним осередком культурно-мистецького життя краю є Музей історії Надвірнянщини. Його експозиція стосується переважно історії краю, а також культури та мистецтва Надвірнянщини.

Вагоме значення мають міжнародні проекти з популяризації культурної спадщини Гуцульщини та культури Надвірнянщини займають проведені в краї фестивалі. Серед них – Міжнародні щорічні Гуцульські фестивалі,

Стало хорошою традицією у селі Чорний Потік організовувати Фестиваль чорнопотоківської писанки. Адже село є одним з найвідоміших центрів писанкарства Гуцульщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альбом «Музей визвольної боротьби Надвірнянщини». URL: <https://cutt.ly/hJ5m6mk>
2. Вережак Г. Писанкарство в школі. Хрестоматія з гуцульщинознавства / автор передмови і упорядник П. Лосюк. Косів: Писаний Камінь. Снятин: Прут Принт, 2001. С. 442-447.
3. Газета по-надвірнянськи , Роман Глодан, фотохудожник. 15 жовтня 2021 Веб-сайт: <http://volya.if.ua/2021/10/zolotoosinnya-palitra-hudozhnykiv-nadvirnyanschny/>
4. Газета по-надвірнянськи, 18 вересня 2021 Веб-сайт: <http://volya.if.ua/2020/09/hudozhnij-plener-na-terytoriji-zamku-krasnodvir/>
5. Горак Роман. Подільськими дорогами Івана Франка. Тернопіль: Джура, 2012. 232 с.
6. Горинь Г.Й., Грендиш Я.Д., Никорак О.І. Гуцульщина. Домашні промила і ремесла. К.: Наукова думка, 1987 . с. 127-134.
7. Довідник українських музеїв, доступних для людей з особливими потребами. Виданий за підтримки MuzeumRegionalewstalowejwoli, 2015.
8. Домашевський М. Історія Гуцульщини. З історії розвитку ткацтва Гуцульщини (кін. ХІХ – поч. ХХ ст.) Л.: “Логос” 2001 р. с. 262.
9. Дутчак Л. Музею історії Надвірнянщини: 25 // Народна Воля. Надвірна, 2020. 11 грудня
10. Екслібриси Миколи Грепіняка : художник-різьбяр, уродженець с. Брустори Косівського р-ну. Поліття. 1998. № 6. (лютий).
11. Ерделі А. М. ІМЕН : літ. твори, щоденники, думки. упоряд., передм., прим. М. В. Сирохман ; пер. з угор. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2012. 436 с.
12. Звіжинський А. Юрій Боринець: «заломлення» реальності. URL: <https://zbruc.eu/node/9548>

13. Звіжинський А. Володимир Гуменний та його художня космогонія. URL: <http://zbruc.eu/node/19888>
14. Золотоосіння палітра художників Надвірнянщини. URL: <http://volya.if.ua/2021/10/zolotoosinnya-palitra-hudozhnykiv-nadvirnyanschyny/>
15. Каркадим К. Унікальні документи доби. Феномен українського художнього деревообробництва. Івано-Франківськ, 2013. С. 67-73.
16. Книга відгуків музею Історії Надвірнянщини (1995-2017 рр.), м. Надвірна. 171 с.
17. Коритко Р. Чесники - давнє село Опільського краю: Іст.-краєзнав. Нарис. Львів: Тріада плюс, 2005. 385 с.
18. Корпанюк В. Декоративно-прикладне мистецтво у гірській школі. Вчені-горяни – гірській школі. за заг. ред. П. Лосюка. Косів: Писаний Камінь, 2018. С. 315-326.
19. Легенди Надвірнянщини: Збірник – Надвірна, [б.в.] 2013. – 37 с.
20. Лосюк П. На вістрі часу: освітньо-краєзнавчі статті. Косів: Писаний Камінь, 2016. 275 с.
21. Лосюк П. Регіональний етнографічний компонент як засіб формування ідентичності українця, громадянина-патріота України (на прикладі вивчення гуцульщинознавства). Вчені-горяни – гірській школі / за заг. ред. П. Лосюка. Косів: Писаний Камінь, 2018. С. 132-137.
22. Лосюк П. Ростимо народних умільців. Феномен українського художнього деревообробництва. Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2013. С. 82-96.
23. Максимлюк І. В. Новаторські тенденції у творчості художників-графіків Івано-Франківщини кінця ХХ століття. Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті : матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції (Ченстохова – Ужгород – Дрогобич, 29–30 березня 2018 р.). Дрогобич : Посвіт, 2018. С. 149–150.

24.. Максимлюк І. В. Проблема традиції у творчості художників-графіків Івано-Франківщини. Вісник Львівської національної академії мистецтв : наукове видання. Львів: ЛНАМ, 2018. Вип. 36. С. 247–263.

25. Максим'юк Т. Портрети Тараса Шевченка роботи Михайла Жука. Тарас Шевченко і народна культура : у 2 кн. Кн. 1. Черкаси : Брама-Україна, 2004. С. 251–255.

26. Микола Іванович Гrepиняк – митець та дослідник народного мистецтва Гуцульщини URL: <https://referat.co/ref/111985/read>

27. Мистецька палітра Прикарпаття. URL: <http://nadrda.gov.ua/mystetska-palitra-prykarpattia/>

28. Молинь В. Яскрава постать у косівській кераміці. Гуцульський край: регіон. газета / засн.: Косівська район. рада, районна держ. адміністрація, колектив редакції. 1990, жовтень. Івано-Франківськ. Щотиж. 2018. № 22. С. 5.

29. Музей писанкового розпису URL: <http://hutsul.museum/pysanka/>

30. Народжена для творчості : мистецький життєпис / Івано-Франків. ОУНБ ім. І. Франка, від. літ. з мист. ; упоряд.: Г. І. Пристай, М. В. Дем'янів, І. А. Бурда, Г. С. Синенько; відп. за випуск Л. В. Бабій. Івано-Франківськ, 2015. 116 с.

31. Небесник І. І. Художня освіта на Закарпатті у ХХ столітті : історико-педагогічний аспект : монографія. Ужгород : Закарпаття, 2000. 168 с.

32. Нестеренко П. В. Історія українського екслібриса. Київ : Темпора, 2015. 328 с.

33. Никорак О.І. Гуцульщина. Художнє ткацтво. К.: Наукова думка, 1987 с. 364-370.

34. Осадца М. Міський пейзаж у творчості художників Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття: дис...канд.. миств.; спец. 17.00.05 / Львів. нац. акад. мистецтв. Львів, 2019. 341 с.

35. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ : Либідь, 2010, 448 с.

36. Пам'ятки України: історія та культура. Український екслібрис: минуле і сучасне / голов. ред. Л. Богослов. Київ : ДП «Національне газетно-журнальне видавництво», 2015. № 11 (179). 63 с.

37. Присяжний, К. Полювання на Львів. Ї, 2003, Ч. 29. Відтворено з: <http://www.ji.lviv.ua/n29texts/prysiazhnyj.htm>

38. Прохасько Т. Шерлок для Робінзона або Крузо для Холмса. Збруч. 2004. Відтворено з: <https://zbruc.eu/node/22090>

39. Сакляренко С. Нові риси закарпатської мистецької школи: Павло Бездір, Єлизавета Кремницька, Ференці Шамен. Мистецтвознавство. 2019 року. № 2. С. 62-77.

40. Сафонова Т. В. Украинский экслибрис: декор и орнаментация. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. 2013. № 5 (31). С. 160–164. URL: <http://www.gramota.net/materials/3/2013/5-1/42.htm>

41. Скоропанюк Г. Еммануїл Храпко прославив Снятинщину в світі. URL: http://www.chas.cv.ua/26_07/14.html

42.. Сурмач О. Музейна справа. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. с. 81.

43. Типчук В. Ремінісценції європейських авангардних течій у творчості станіславських художників міжвоєнного двадцятиліття. URL: <http://art-kipdm.if.ua/2013/10/09/1052/>.

44. Традиційні ремесла. URL: <https://authenticukraine.com.ua/traditions-crafts>

45. "Україна молода" 17 листопада 2007р. Веб-сайт: <https://umoloda.kyiv.ua/number/286/0/37602/>

46. У Надвірній відбулась виставка творчих робіт учнів дитячої художньої школи. URL: <https://typical.if.ua/u-nadvirniy-vidbulas-vistavka-tvorchikh-robit-uchniv-dityachoi-khudozhnoi-shkoli>

47. Франківські художники підготували весняну виставку картин. URL: <http://report.if.ua/lyudy/frankivski-hudozhnyky-pidgotuvaly-vesnyanu-vystavku-kartyn-foto/>.

48. Хом'як Л. До 10-ліття спільної творчої та виставкової діяльності : вступна стаття до каталогу виставки мистецького об'єднання «НАС СІМ». Івано-Франківськ : Фоліан, 2013.

49. Хом'як Л. Світло в штрихах (Петро Прокопів та учні) : вступна стаття до каталогу виставки естампа. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2011. С. 2–3.

50. Чмелик І. В. Художнє життя та мистецький процес Івано-Франківщини кінця XIX – XX століття : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.05 «Образотворче мистецтво». Харків, 2006. 16 с.

52. Ясінська О. Українська писанка дивує світ. Писанка: літературномистецький альманах. засн.: Верховинське районне об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка. 2000, травень. Чернівці, 2017. № 1. С. 19-20.

53. Gesher Galicia: URL: <https://maps.geshergalicia.org/datamap/nadworna-nadvirna-1>

ДОДАТКИ

Рис. 1 Традиційний настінний розпис печі.

Рис. 2 Народна кераміка Надвірнянщини.

Рис. 3 Народна кераміка Надвірнянщини.

Рис. 4 Народна кераміка Надвірнянщини.

Рис .5. Гуцульське ремесло – різьба по дереву.

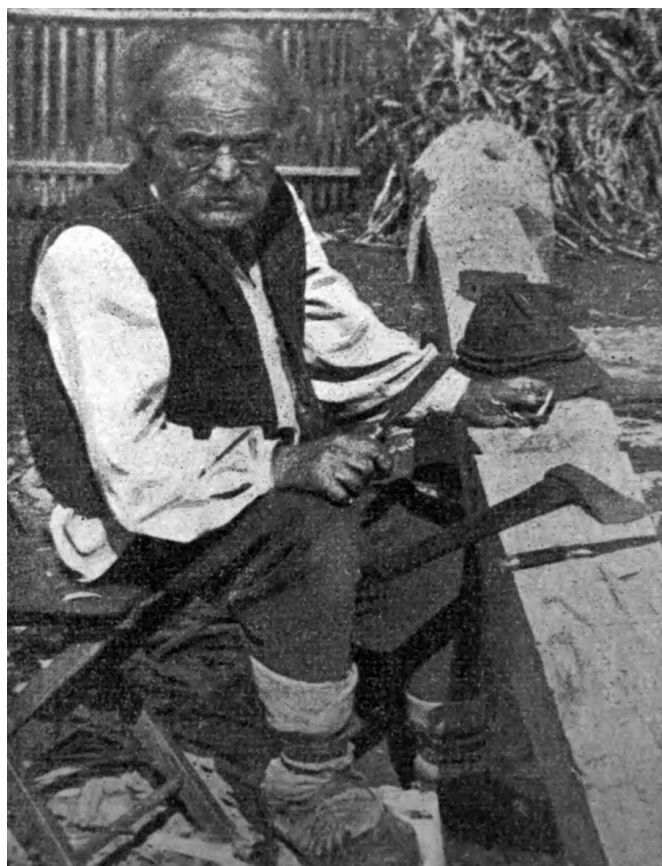

Рис. 6 Василь Турчиняк

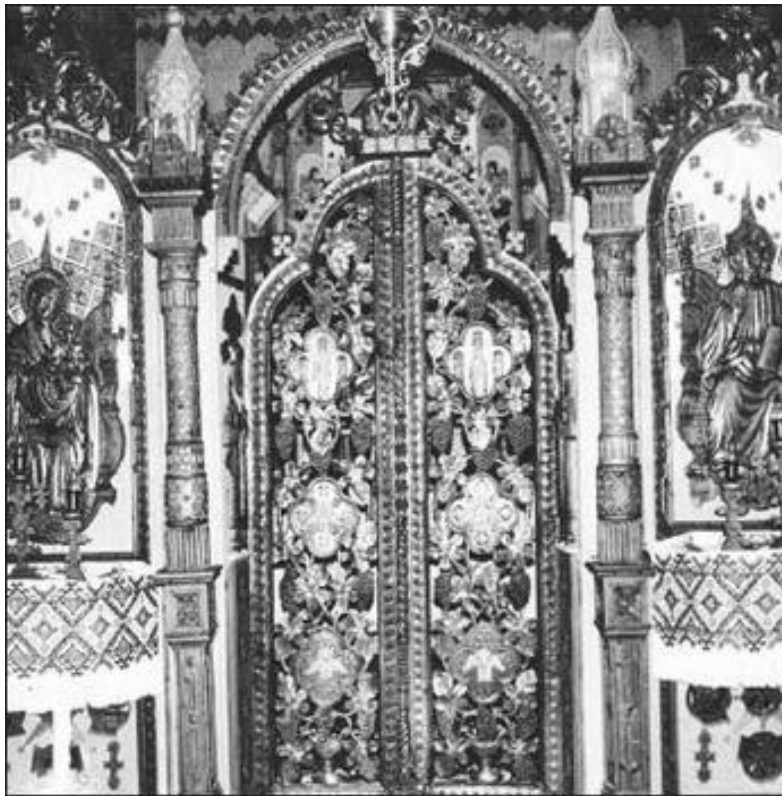

Рис. 7. Іконостас, виконаний різьбярем В. Турчиняком

Рис. 8. Гуцульська вишивка.

Рис. 9. Вишивальниця Ольга Писарук

Рис. 10. Художник Ярема Оленюк.

Рис. 11. Ярема Оленюк «Олекса Довбуш» (2003 рік)

Рис. 12. Художник Остап Мальгівський

Рис.13. Роботи художника Остапа Мальгівського

Рис. 14. Міський пейзаж художника Осипа Васьківа

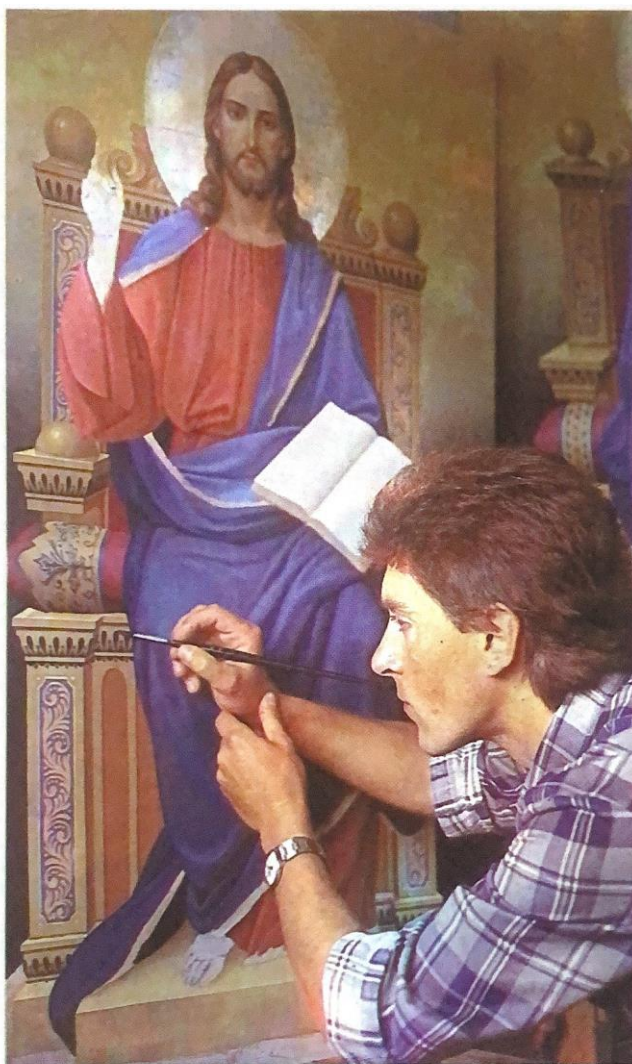

Рис. 15. Художник Василь Стефурак.

Рис. 16. Василь Стефурак «Ікона-оберіг для Євро-2012»

Рис. 17. Художник Юрій Боринець

Рис. 18. Художник Юрій Боринець організував осінній пленер у м. Надвірна

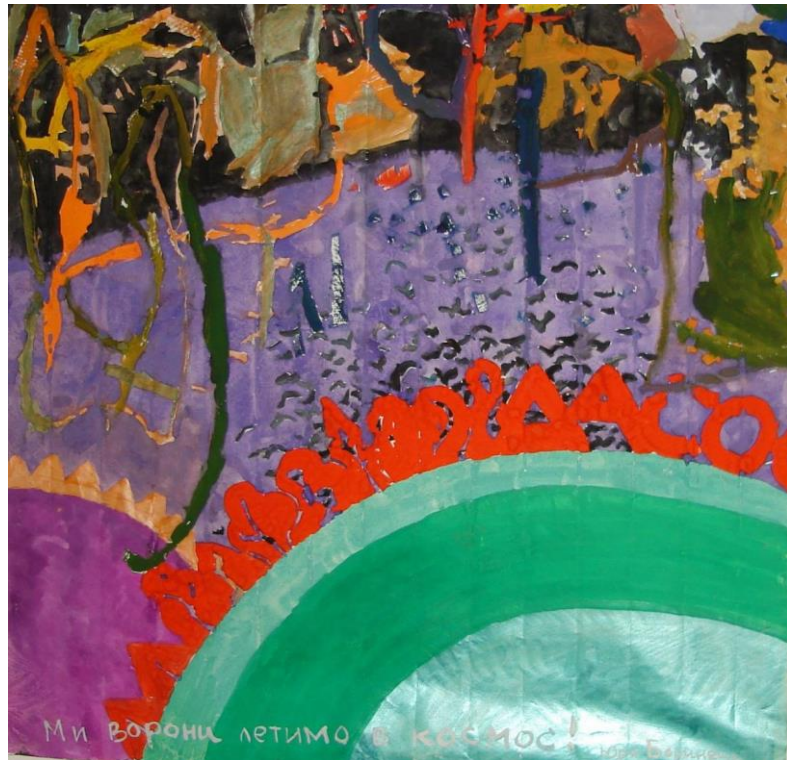

Рис.19. Юрій Боринець «Ми ворони летимо в космос!»

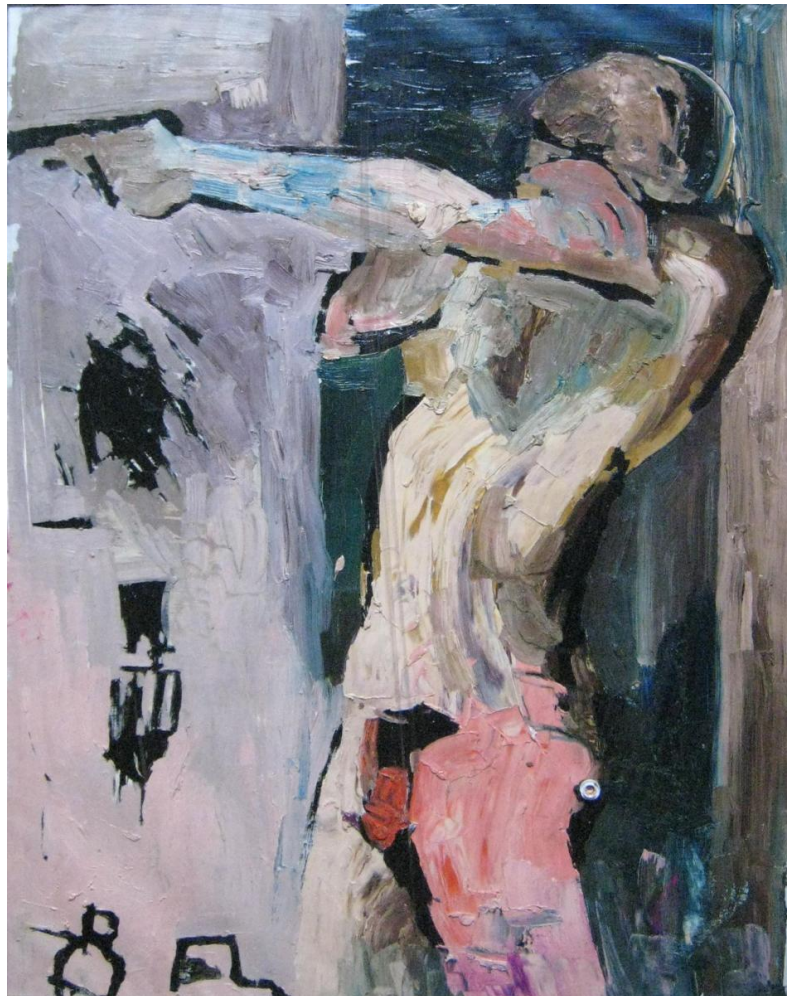

Рис.20. Юрій Боринець «Снайпер»

Рис.21. Юрій Боринець «Веселка»

Рис.22. Художник Василь Мисюк

Рис.23. Василь Мисюк «Гуцульський інтер'єр»

Рис.24. Василь Мисюк «Хата на Гуцульщині»

Рис.25. Василь Мисюк «Гуцульський натюрморт»

Рис.26. Василь Мисюк «Гуцульський натюрморт»

Рис.27. Художник Степан Герелишин.

Рис.28. Работа художника С. Герелишина

Рис.29. Роботи художника С.Герелишина

Рис.30. Художниця та директор НДХШ Бондаренко Жанна Дмитрівна

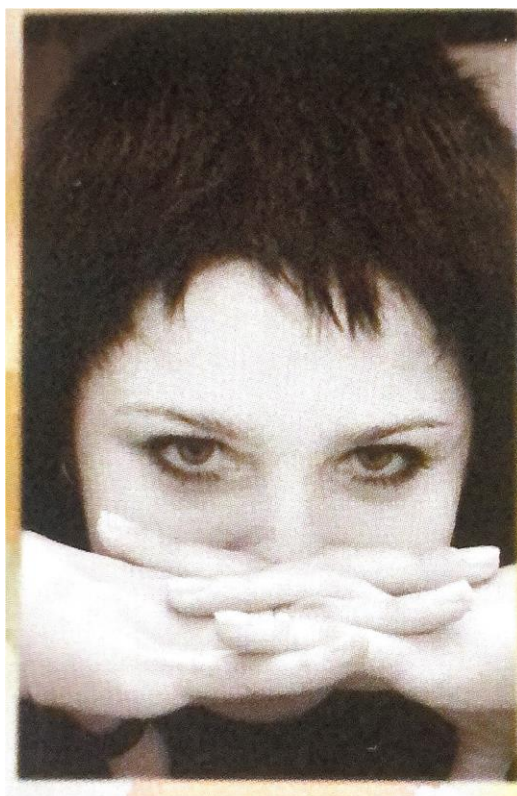

Рис.31. Художниця та заступник директора НДХШ Пак Наталія Ярославівна.

Рис.32. Єдиний в Україні вертеп із сіна.

Рис.33. Розпис центральної площі м. Надвірна

Рис. 34. Робота Бондаренко Жанни.

Рис. 35.. Работа Бондаренко Жанни.

Рис.36. Работа Бондаренко Жанни.

Рис.37. Робота Бондаренко Жанни

Рис.38. Витинанка. Робота Пак Наталії

Рис.39.Пак Наталія «Писанки».

Рис.40. Витинанка. Робота Пак Наталії

Рис.41. Робота Пак Наталії.

Рис.42.Писанкар Дмитро Походжук

43. Писанки Дмитра Походжука.

Рис.44 Писанки (с. Чорний Потік)

Рис.45. Іван Остап'юк

Рис.46. Вишиті писанки І. Остап'юка.

Рис.47. Олена Даніва

Рис.48. Вишивка О. Даніва.

Рис.49. Відродження старовинних гуцульських ремесл у Надвірнянській художній школі.

Рис.50. Роботи учнів художньої школи

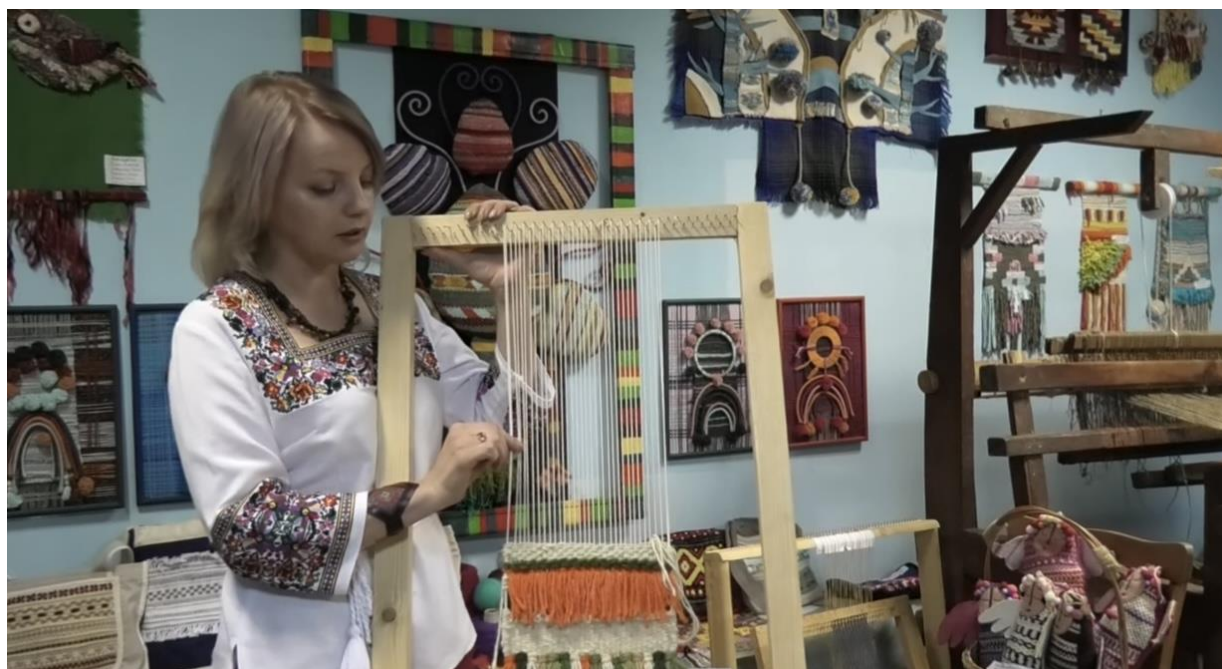

Рис.51. Відродження гуцульських ремесел у Надвірнянській художній школі

Рис.52. Відродження гуцульських ремесел у Надвірнянській художній школі.

Рис.53. Відродження гуцульських ремесел у Надвірнянській художній школі.

Рис.54. Виставка робіт учнів художньої школи (м. Надвірна)

Рис.55. Виставка робіт учнів художньої школи (м. Надвірна)

Рис.56. Викладачі Надвірнянської художньої школи

Рис.57. Викладачі Надвірнянської художньої школи.

Рис.58. Викладач НДХШ Князева Юлія Костянтинівна

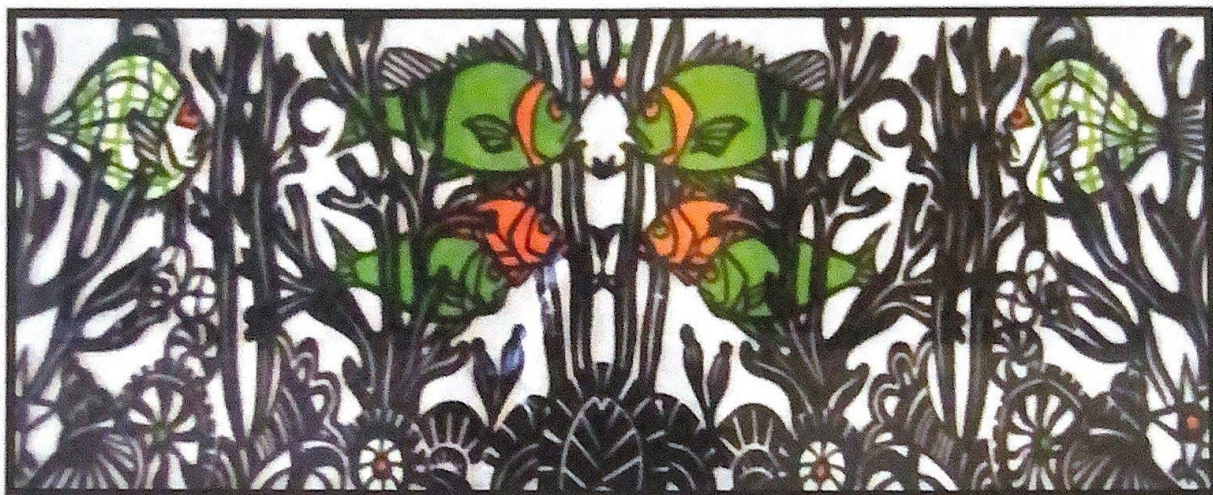

Рис.59. Робота Князевої Юлії.

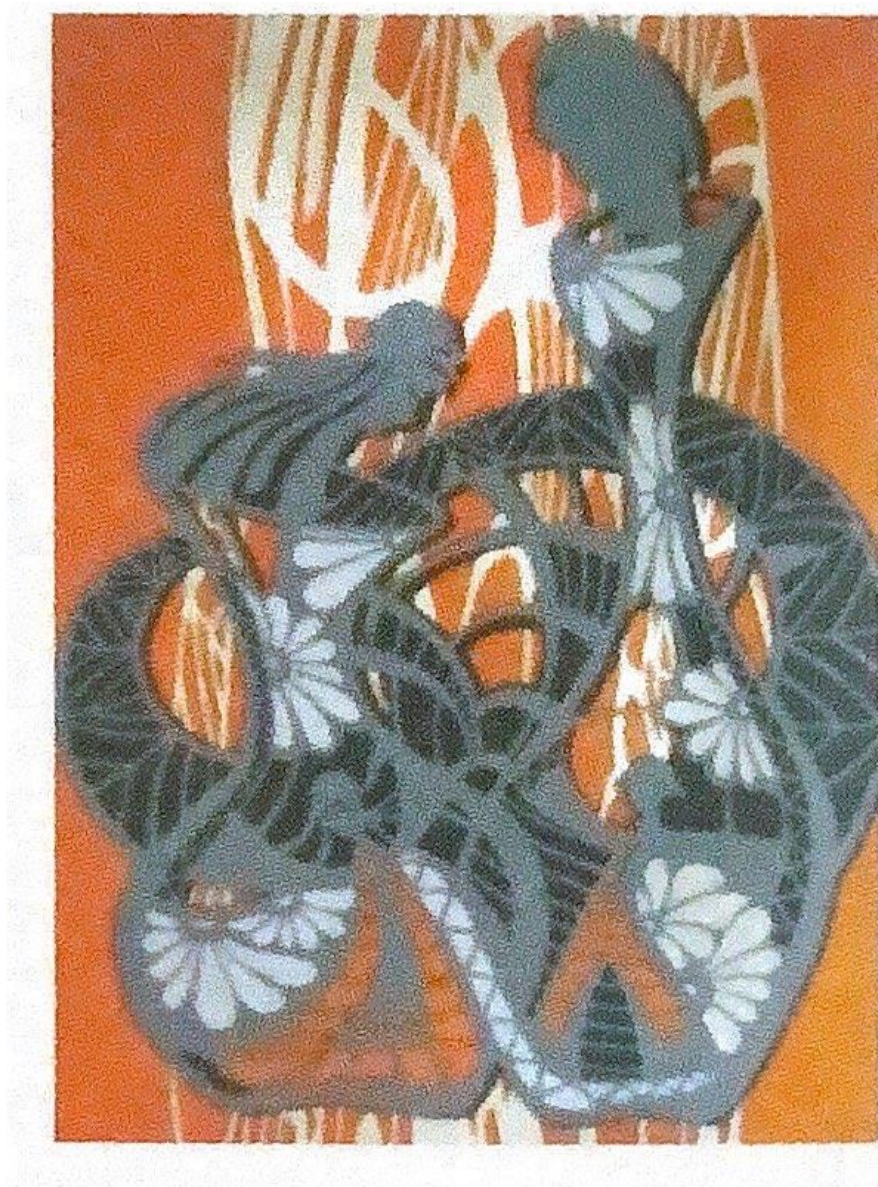

Рис.60. Робота Князевої Юлії.

Рис.61. Викладач НДХШ Ружи́ло Оксана Миросла́вівна

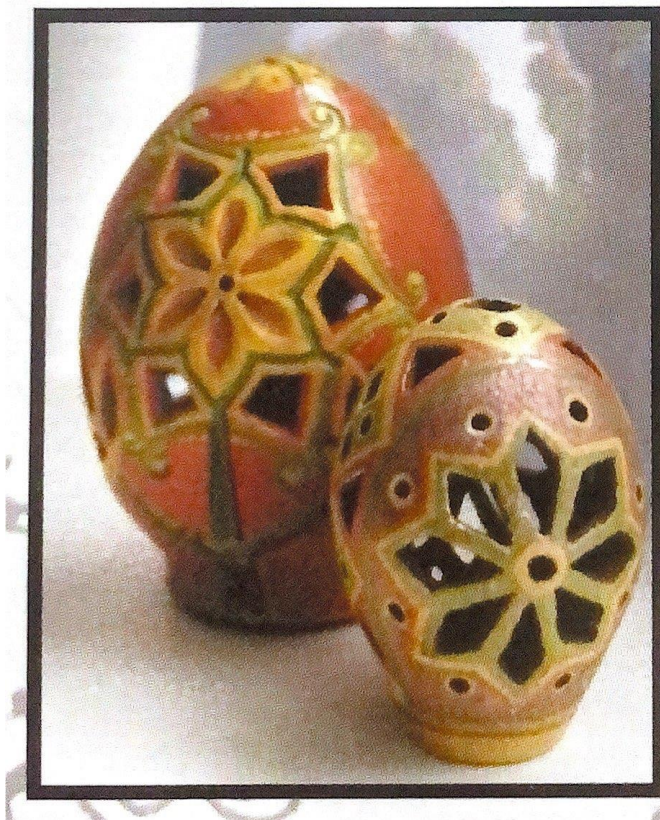

Рис.62. Робота Ружи́ло Оксани.

Рис.63. Викладач НДХШ Візнович Юлія Михайлівна.

Рис.64. Робота Візнович Юлії.

Рис.65. Викладач НДХШ Стефанишин Олександра Борисівна.

Рис.66. Робота Стефанишин Олександри

Рис.67. Работа Стефанишин Олександри.

Рис.68. Работа Стефанишин Олександри.

Рис.69. Викладач НДХШ Алієва Надія Василівна

Рис.70. Робота Алієвої Надії.

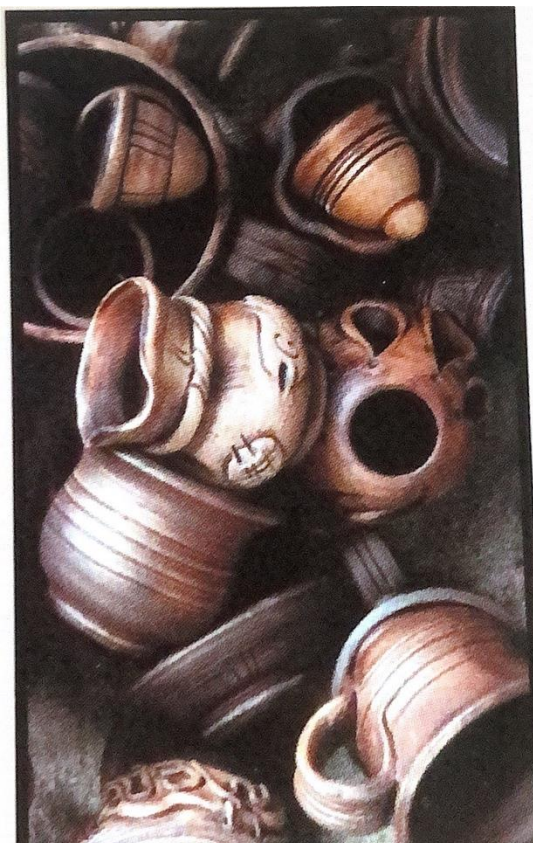

Рис.71. Роботи Алієвої Надії.

Рис.74. Викладач НДХШ Гордійчук Марія Дмитрівна

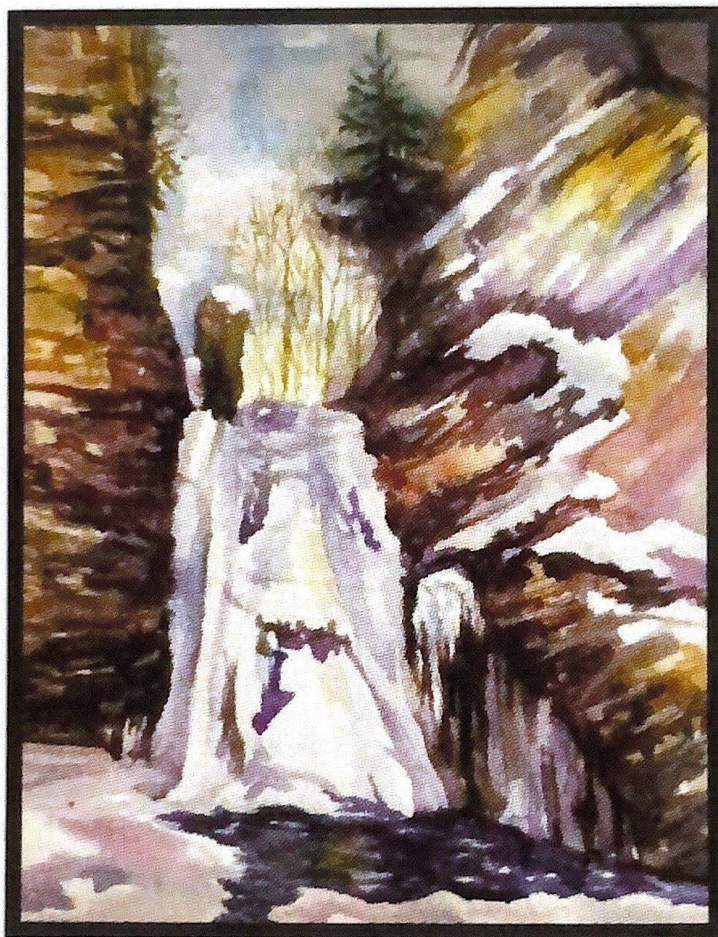

Рис.75. Робота Гордійчук Марії.

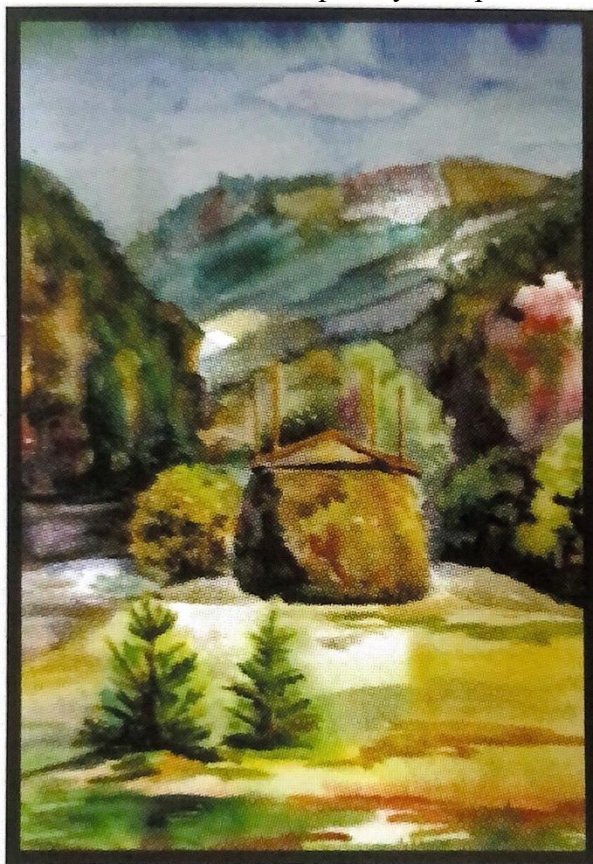

Рис.76. Робота Гордійчук Марії

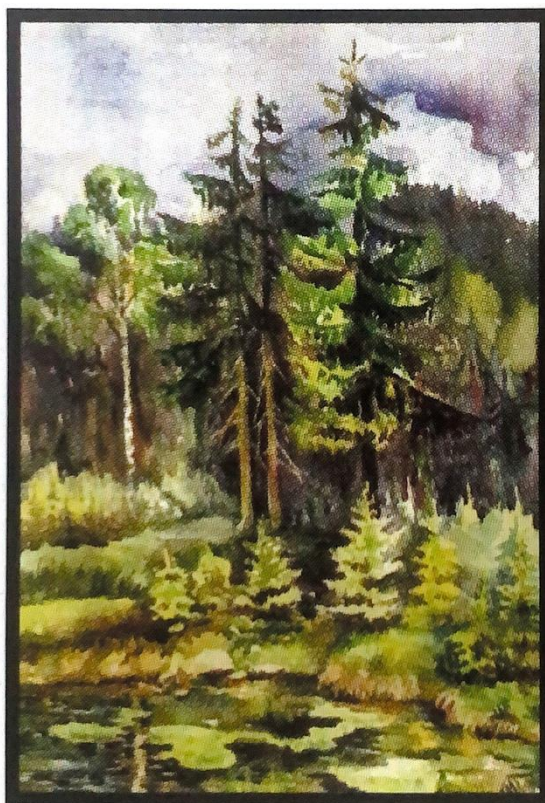

Рис.77. Робота Гордійчук Марії

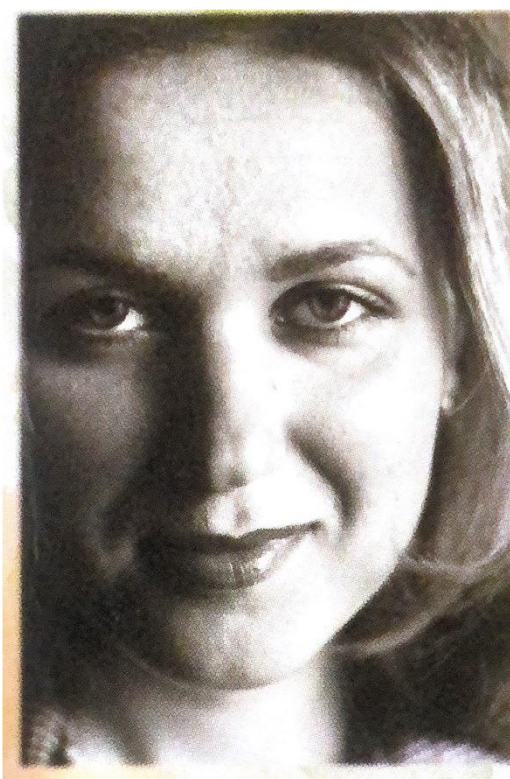

Рис.78. Викладач НДХШ Мороз Віталія Володимирівна

Рис.79. Робота Мороз Віталії.

Рис.79. Робота Мороз Віталії.

Рис.80. Робота Мороз Віталії.

Рис. 81 Заняття з скульптури в Надвірнянській художній школі.

Рис. 82 Заняття з скульптури в Надвірнянській художній школі.

Рис. 83 Заняття з живопису в Надвірнянській художній школі

Рис.84. Надвірнянська дитяча художня школа.